

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellem részét illető minden küldemény a szerkesztőség czime alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

ELŐFIZETÉSI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DIJA: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 6 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 3 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt 50 kr, $\frac{1}{6}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árgedmény adatik. Bélyeg-díj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője RÓZSA SÁNDOR főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

KOSSUTH LAJOS.

A magyar nemzet szivét mély fájdalom hatja át nagy fiának elvesztése miatt: *Kossuth Lajos* nincs többé!

Ne kérdezzétek, miért ölt magára gyászruhát e nemzet. A felelet ott van sajjó kebletekbe írva; a feleletet önkényt megadja minden magyar ember szive vonzalma s eltitkolhatatlan történelmi öntudata.

Kossuth Lajos élő és kimagasló alakja volt annak a fényes vezérkarnak, a mely nemzetünket, hosszú századok nehéz küzdelmei után, dicsőségesen elvezette a szabadság és jogegyenlőség nagy elvein felépülő állami és társadalmi szervezet ígértföldére.

Kossuth Lajos élő képviselője, személyesítője volt azoknak a nagy időknek, a melyeket a nemzeti lelkesedés, a honért való önfeláldozás csodatettei dicsőítettek meg a magyarok történetében.

Kossuth Lajos neve egy politikai eszmény, a melynek soha sem szabad a magyar államélet irányzásánál a kitűzött célpontok közül hiányoznia; egy vezércsillag, a melynek Magyarország egén soha sem szabad homályba borulnia: *Kossuth Lajos* neve azonos a magyar nemzet politikai önállóságának és függetlenségének nagy ideáljával!

Kossuth Lajos egyike vala azon kevés kiválasztottaknak, a kiket végzetők, a népek sorsát intéző Gondviselés oda állított, hogy nemzetök dicsőségének, büszkeségének és legbensőbb vágyainak hordozói legyenek.

Kossuth Lajos a magyar nemzet dicsősége, most a nemzet halottja. De kegyeletes fájdalommal álljuk körül a dicsőült férfiú ravatalát, mi úgy is, mint *protestánsok*, nemcsak azért, mert hozzánk tartozott; nemcsak azért, mert ifjú lelkének táplálékát saját iskolánkban kereste egykoron; hanem azért különösen, mert a *politikai szabadság és a nemzeti önállóság hazánkban a protestántizmussal mindenkor közös érdekeket ismert el s közös zászló alatt vonult a harczba*; mert a „magyar vallás“ és a magyar nemzet egymástól lélekben és érzelemben elválaszthatlan; és mert a vallásszabadság nagy eszméje annak az 1848-nak tisztos hagyománya, a melynek vezéralakja az elhunyt nagy férfiú vala.

A haldokló államférfiú utolsó nyilvános szózata is a felekezeti egyenjogúság, a nemzeti és jogegység eszméinek támogatására vala szentelve, épen, mint nemzetünk másik dicsőült vezérének, *Deák Ferencz*nél.

Méltó tehát, hogy a magyar protestántizmus is letegye *Kossuth Lajos* sírjára az áldó emlékezet és hálás kegyelet hervadhatatlan koszorúját.

Konduljanak meg tehát a harangok s emelkedjék imára ajakunk! Béke az elköltözöttnek! Isten óvja meg hazánkat! . . .

B. L.

Békesség nekünk!

(1894. márcz. 25.)

Békesség nekünk! Nem e világ békessége, hanem az Ő békessége, a mit Ő ad nekünk, Ő, a Feltámadott.

Légy üdvöz kedves, szent husvét, ünnepeink legesodásabbja! A te eseményeid mintha már nem is itt játszanának a síron-innen, hanem amaz új ég alatt és új föld felett. . . Oh, nem esoda, ha sohasem érezzük magunkat olyan közel dicsőbb hazánkhoz, mint mikor reád gondolunk, téged ünneplünk.

Nagypénteken elvégeztetett a legszentebb földi élet. Az Isten és az ember ama megbizonyított Fia maga mondá, hogy „elvégeztetett.” De mert ez az élet nagyon becses volt a mindenható szerelmű Isten előtt, — hiszen az Ő legfőbb céljának, az Ő országának állt szolgálatában, — nem végződhetett a sírnál. S ha nem végződhetett: Akkor ki kellett törnie a sírból és minékünk látnunk kellett az Isten előtt nagyon becses személyiség további, örök életének legelső napjait. — *látnunk kellett itt a földön.* Ki kellett törnie a sírból: mert az Isten nem adhatja fel a maga legmagasabb célját (ha feladná, lemondana legfőbb erkölcsi tökéletességéről!) és nem engedheti meg, hogy a nyomorult enyészet diadalt üljön épen Ő fölötté, a ki a legmagasabb

isteni célt, Isten országát beültette e világba. És nekünk látnunk kellett az Ő további, örök életének legelső napjait. — hiszen mi az övéi vagyunk, az Ő általa hozott Isten-országának tagjai, kiknek az Ő győzedelméről meg kellett győződnünk s belőle egyszersmind azon tudatot is merítenünk, hogy Isten országában reánk is minden fölött diadalmaskodó örök tökéletesség, örök élet vár. Ő él, tehát mi is élünk; mi láttuk az Ő dicsőségét s benne a mimagunkét; a hol Ő van, mi is ott leszünk. . . Ez a mi husvét-i békességünk!

És ha mi ama husvét szent reggelétől kezdve néhány napig az Ő további, örök életének legelső perceit élvezük itt e földön: hogyné volna a Feltámadott ezen új életében minden olyan csodás előttünk? Mi még mindig az ő életet éljük a porban, Ő az új életet az örök dicsőségben, mi még innen vagyunk a síron, Ő már túl: mi még meg, Ő már feltámadott! Mi sötétebb előttünk, mint a vérsó földi határ, a sír? S mi lehet vakítóbb fényességű s egyszersmind csodásabb szemekben, mint az örök élet? Csodások a husvét-i események, hiszen az örök élet fényében fordának, ez az örök élet pedig nekünk, innen a porból, a legeslegesodásabb. De épen ezért e husvét-i csodás események előttünk teljesen érthetők mind.

✠ TÁRCZA. ✠

A párisi pedagógiai muzeumról.*

I.

Tiszteit Uraim és Hölgyeim!

A mai előadásra két ókból vállalkoztam: először, hogy e tisztes társulatba taggá fölvételemet némi csekély működéssel megköszönjem; másodsor, hogy alkalmat nyujtsak a t. Tagtársaknak francia dolgokkal való foglalkozásra.

Ugyanis — szerintem — nincs nemzet, melylyel az érintkezés reánk nézve szellemi téren könnyebb és nyereségebb volna, mint a francziáké. Bátorságuk, szabadságszeretetük, hazafias lelkesedésük — mely nemzeti életüket egészen áthatja — nyílt és közlésény természetük, sőt állítólagos gyöngéik is: a kitarashány, a dicsőség szertelen kívánása, az elbizakodás stb. mind arra utalnak, hogy bennök lássuk idős szellemi testvéreinket, nem egy dologban mestereinket. Végtelen kár, hogy e tehetséges és fáradhatatlan nemzettől messzeség s politikai konstellációk elválasztanak. Annak részletes bizonyítását, hogy a mondott akadályok mellett is haladásunk számos, jelentékeny lépését a velök való érintkezésnek köszönhetjük, máskorra hagyva, most csak azt említem meg: azoknak, a kik Franciaországot

hitvány regények rosz fordításából, Ploetz- és Ahn-féle barbar nyelvtanokból s ujságaink által nagyítva vagy hibás világításban közölt politikai botrányaikból ismerik, fogalmuk sincs a francziák nagy többségének zsenialitásáról, ügyességéről, hangyaszorgalmáról, komolyságáról, valamint kulturális intézményeik és módszerek fejlettségéről. E széles mezőről kívánok ma t. Tagtársaimnak — szorosán vett címem keretén kissé túlcsapongva — egy-két halvány képet bemutatni.

A francziának egyik főelve, igazabban természeti ösztöne, a könnyedén s jó kedvvel dolgozás. Míg fővárosunkban a színházról hazatérő háztulajdonos csikorgó hidegben 10 perczekig csöngethet a süket és goromba házmaster fölzaklatására, addig Párisban a legszegényebb lakó „Cordon, Monsieur!” szólítására urasan és ingyen sétálhat be a kitaruit széles kapun. Bécsben egy közönséges úti keffer megvámoltatása — praxisból tudom — 1½ órai késedelembe, fiákerpénzbe, ajándéktárgyaink összetörésébe kerül; ehhez képest Párisban egy vagon portékával elbánás csupa játék.

Igy van a dolog az oktatásban. Mink — közelebbi szomszédaink mintájára — nem régiben még Teubner-féle nehézkes, száraz kiadásokkal terheltük s szöszedéssel kínoztuk a tanulókat: ők kezébe adnak szótárt, jegyzetet, kalauzt, sőt az egésznek szöszérinti és remek fordítását (a Hachette-féle juxta-linearis kiadások), hogy a növendék gyorsan, kedvvel, sokra haladjon. Nálunk az eredmény évenként egy íróból 200—300 sornak döcögős lefordítása s némi formális tapasztalatok: ők az egész műve-áttekintvén, az író lelkébe hatolnak bele s összehasonlítat

* Felolvasatott a Gönczy-egyesület 1894. évi február 10. évi gyűlésén Debreczenben.

Innen a porból nézve, hallatlan csoda az üres sír, — hajh, ez a kegyetlen élet nem ösmer üres sírokat! de onnan az örökkévalóságból tekintve, üres minden sír, a melyben az örök Isten gyermeke nyugodott, — mert az örökkévalóság előtt nincsen halál, nincsen enyészet. Földi szemeinknek csodásak a szent sír fényes-fejéren őriző angyalok, ám az örök élet szeplőtelenességében és fényében csak ilyen lények lakoznak s belőle csak ilyen lények látogathatnak el hozzánk. Minket, földieket megtep, hogy a Feltámadottat olyan nehezen ösmerik föl saját tanítványai s midőn fölismerik, tisztelő alázattal imádják, mint az Istent, pedig e tanítványok voltaképen a legtermészetesebb dolgot cselekszik az örök életre dicsőült s nekik is a örök élet csodás vára sfényében meg-megjelent „Ur”-ral szemben: óh, a szegény halandót az örök dicsőségnek csak gondolata is alázatra kényszeríti. — Na meg boldog szemlélete!... Nincs, aminek a létezését egyetlenegy csodája szent, mit mi a megdicsőülés fényében meg nem értenek. És ez is a mi husvétii bekességünk!

A megdicsőítés e nagy ünnepén levetkezünk hát lelkünkben minden földiséget, levetjük a kételkedés rongyait is. Ott a szent üres sír körül bepillantva dicsőbb életünk fonséges jövendőjébe, izzó halálával és örömmel imádjunk

Téged, mindenható szerelmű mennyei Atyánk, ki méltóságosan megbizonyítottad, hogy a Te országod csakugyan meggyőzi e világot, e világ minden ellenséges hatalmát! És imádjunk Téged, megdicsőült Urunk, ki csakugyan az valál, a kinek tenmagadat kiadtad volt, — az Isten ama Fia, az Isten legmagasabb s épen ezért mindent meggyőző céljának igaz bizományosa és világgyőző megvalósítója; s egyszersmind fogadást tesszünk üres sírodnál ma is, hogy Hozzád és országodhoz rettentetlenül hívek leszünk egészen ama legutolsó és legnagyobb szenvedésig, a halálig. Hiszen példából látjuk, hogy nekünk nem olyan hajótörés az, melyben minden elvesz az örök elmúlás sötét örvényében!

S végül ama szent üres sírnál rátok gondolunk, elköltözött édes szerelmeseink! E napon kiragadjuk magunkat fejfátok bús, golgothai anyyából s a megdicsőült Megváltó rajtunk is megnyugodni fényében odaemelkedünk, a hol boldogan éltek s a honnan alátekintve, úgy-é, üresek a ti sírjaitok is?... Ugy-e jó volt, hogy hittetek; hogy az Ó, az Isten Fia táborához tartoztatok; hogy az Ó vezérlete alatt a világszereplő s nem e világ fiai valátok s hogy megharagvottatok ama nemes haragot és — a hitet megtartottatok? Ugy-é, jó volt, hogy az Ó mennyet nyitó keresztjébe fogóztatok s nem hitetlenség sírig látó és sírba fúlado bölcsesé-

reven aesthetikai, pszichológiai stb. nagy igazságokra emelkednek.* Persze, román nyelvű nép lévén, ők Vergiliust, Horatiust olyanforma vonzalommal és könynyűséggel olvassák, mint mi olvasnók Attila udvari poétájának — föltéve, hogy a hunn-magyar rokonság nem álom, — Priscos által említett szkytha dalait, ha t. i. ezek fönmaradtak volna. Nálunk a feladat gyakran teher, kín és büntetés: náluk mulatság, verseny és élvezet; azért oly remek stíliszták és oly vonzó előadók.

A megkönnyítés ösztöne sugallta nyilván Rousseau-nak az ő praktikus oktatás-módja fölveit s a szemléltetés jelentőségének oly világos érzékeltetését, minő a tájékozódás a világtájak fölől (eltévedés a montmorency-i erdőben), a mágnes vasnak vonzása és taszítása (a delejtűs viaszakcsát kenyérbe rejtett delejpálczával csalogatják) stb.** Ez ösztön adat a francia tanár kezébe szerszámot, régiséget, képet, — még az irodalmi oktatásnál is, — ez fejlesztette ki tankönyv-irodalmukat annyira, hogy ma már a számtant, nyelvtant is illusztrálják s az ifjúsági szótárakban — a ritkább tárgyak képein kívül — geográfiai, történelmi, fizikai csoportosításokat adnak.

A szemléltető oktatás szolgálatában áll az a kitűnő intézet, melynek nevét előadásom címéül választottam, a *pedagógiai muzeum* (Musée pédagogique).

A Szajna baloldalán, a Quartier latin tulsó szélén, az „École normale” közelében, a Gay Lussac utcában

* Észrevette ezt már dr. Öreg János is 1888-ik évi tanulmányi útjában. Lásd: A francia közepoktatás és tanárképzésről, 23. lap.

** Rousseau: Émile, Harmadik könyv.

— mely a Bouievard St. Michelből a Jardin du Luxembourg sarkánál ered ki, — emelkedik a kívülről igénytelen épület, melyet 1891. évi július 16-án meglátogattam.

Kis rostélyos előudvarból tágas terembe lépünk, mely iskolai bútorokkal, tanszerekkel stb. van tele s mintegy kirakatul szolgál. Az ajtó mellett lépcső visz föl az emeletre, hol tágas, barátságos nagy teremben, zöld posztós hosszú asztalok mellett fiatal emberek s hölgyek dolgoznak. Az ajtóval szemközt levő pulpituson Wissemans könyvtáros — egy barna, hegyes szakállú, barátságos fiatal ember — ült; bemutatkozás után ismerős gyanánt diskurált velem, átadott az intézet szervezetét ismertető füzetecskét s megadta a jogot, hogy az olvasóteremben nyitvalétel idején bármikor tartózkodhassam, ott körülményeim szerint otthoniasan járhaszak-kelhessek.

Megvallom, a francziáknak ez az előzékenysége, a melyet minden helyen, minden rangú és rendű embereiknél tapasztaltam, igen jól esett s fokozta irántok való őszinte tiszteletemet és vonzódásomat. Kérésre, hogy szeretném a francia elemi és középiskolai alsóbb osztálybeli olvasókönyveket tanulmányozni, 3—4 percz múlva kihozott az öreg szolgál — a ki mellesleg mondva nyugalmazott tanító és protestáns — vagy 60 db. könyvet s minden jegyzék vagy térítvény nélkül elemi téve föl-szóított: „Choisissez-en, Monsieur!”

Pedagógiai muzeumot, tudtommal, angolok állítottak először South-Kensingtonban 1856-ban, összegyűjtve ottan a tanárképző-intézet számára, 40,000 kötet könyvvel együtt, az 1851-iki londoni kiállításon* bemutatott

* Ez volt az első voltaképeni „világkiállítás”.

gébe? Ugy-é boldogok vagytok, hogy nem láttatok és hittetek, — most láttok és nem hisztek?! Ugy-é, igaz Idvezítőknek minden beszéde? Ugy-é, nem múltak el e beszédek, hanem beteljesedtek, — holott rátok nézve ez az ég és ez a föld immár elmúltanak?! Ugy-é igaz, hogy a mi mennyei Atyánk házában sok hajlékok vannak s ti e hajlékokban elkészített helyet találtatok és — éltek? Oh, mint szeretnénk veletek még sokáig társalkodni s elbeszélni mindazt, a mi velünk elváltatok óta itten alant történt — s talán kérdezősködni is nálatok ama dicsőbb haza titkai felől!.. De nem!.. Elég, elég nekünk annyit tudni, hogy éltek, hogy boldogan éltek. Ez is a mi husvét-i békességünk!..

Dicsőfi József.

Az egyetemes lelkészgyámintézetre vonatkozó statisztikai adatok.

III.

Az egyes egyházkerületek szerinti feltüntetve a helyzetet: legnagyobb mérvben a tiszáninneni kerület egyházmegyei gyámintézetének kellene pótolni mai vagyonát. Itt Abaujban 7760 frt, Gömörben 15,060 frt, Tordában 1725 frt tőke maradna csak, míg a többi egyházmegyékben 2548 forinttól egész 17,942.50 frtig kellene a befizetést pótolni.

Már a dunamelléki kerületben u. i. az alsó-baranyai egyházmegyének kellene pótolni tőkét 462 frt 81 krral;

a dunántúli kerületben csak a drégel-palánkinak 199.50 frttal s a veszpréminek 2750 frttal.

A tiszántúli egyházkerület minden egyházmegyéje teljesen beszolgáltatathatja tőkéjének illetékes részét, mert még a legkisebb máramaros-ugocsainak is 6400 forint tőkéje maradna rendelkezése alatt.

Erdélyben Deés 480 frtot, Erdővidék, Kézd, Orba, Szepsi: 1164 frtot, Gyulafehérvár az egészet, Küküllő 2176 frtot, Nagybajó 2754 frtot, Szében az egészet, Szék 2738.50 frtot, Udvarhely 120 frtot, Vajdahunyad 91.50 frtot s a püspöki vizsgálat alatti egyházak együtt egy testületet képezve az egészet befizetnék a tervezet 5. pontja értelmében, míg a többi egyházmegyék kezében együtt 36,887 frt maradna meg.

Hogy ezen egyházkerület papságának, valamint a tiszáninnenieknek is, nagy áldozatot fog kelleni hozniok az alap érdekében, az kétségtelen. Nem szabad azonban felednünk, hogy nagyobb áldozatot nem hoznak, mint a melyet hoztak azon egyházmegyék papjai egyenként, kik évekkal, sőt évtizedekkel ezelőtt megkezdtek már az alapvetést, nemcsak, hanem a megvetett alapoz magához már, a most tőlök megkívánt áldozat árán jutottak. A Tiszántul például, — egy husz év óta szolgáló lelképásztor, bekebeleztetése napjától számítva, gyámintézete költségét hozzájárult első sorban első évi fizetése hasonfelével; husz év óta rendes tagsági díjjaival, a bekebelezési díjjal stb. tehát, kamatot nem számítva is, első osztályú egyházban több mint 900; második osztályú egyházban több mint 600; harmad osztályú egyházban több mint 400, s negyed osztályú egyházban mintegy 300 frttal. A hozandó áldozat tehát arányos. Az ezutan viselendő évi teher is teljesen arányos, mert a jövedelem 2%-ának évenkénti befizetéséről lévén szó, a fizetések minimumának megállapítása után 12 frt és 60 frt közt fog az váltakozni.

eszközöket „Educational museum“ cím alatt. Hasonló című, de kisebb arányú intézet létesült Felső-Kanadában ugyanazon évben. Ezt követték: a szentpétervári „Katonai nevelő-intézetek pedagógiai muzeuma“ 1864-ben (1871-ben a „Természettudományok muzeuma“-val egyesített), a washingtoni 1871-ben, a római 1874-ben, a zürichi 1875-ben, az amsterdami és a budapesti 1876-ban.

Franciaországban 1817-ben Jullien követelte egy „Nevelőképző-intézet“ (Institut d'éducation) felállítását; 1831-ben de Montalivet gróf, miniszter (1831. márcz. 13—1832. ápril 23.) nyilvános közoktatásügyi, főképp elemi oktatásügyi középponti könyvtárt tervezett. Duruy minisztersége alatt (1863. jun. 23.—1869. jul. 17.), a ki a század egyik legjelesebb pedagógusa s egyebek közt a reáliskolai iránynak (Enseignement secondaire spécial,* később Enseignement moderne), az országos közokt. tanácsnak (Conseil supérieur de perfectionnement pour l'enseignement spécial) megalapítója s a cluny-i tanárképző-intézetnek (Ecole Normale supérieure de Cluny) megteremtője volt, Philibert Pompée „Egyetemes pedagógiai intézet“ (Institut pédagogique universelle) felállítását sürgette. Jules Simon, a 3-ik köztársaság nagytehetségű kultuszminisztere (1870. szept. 4.—1873. május 18.), a recteur-öknek többször leirt: szedjék össze azon könyveket és okmányokat, melyekből a francia közoktatásügy fejlődését meg lehetne állapítani. 1877-ben Bardoux (1877. decz. 13.—1879. febr. 4.) a washingtoni mintájára elkészíté egy oly közokt.-ügyi iroda tervét, mely

főképp statisztikai adatok gyűjtésével foglalkozott volna; végre Buisson, kiváló tanfelügyelő, erőlesen sürgette, hogy Franciaországnak szüksége van oly közoktatásügyi muzeumra, mely a külföldiekkel kiállja a versenyt. Felszólítását meghallgatták s őt bízták meg a jelenlegi intézet alapításával és vezetésével, melynek 1891-ben még igazgatótanácsi elnöke volt (Gréard, párisi főigazgató az elnök). Az 1878-iki kiállításon Buisson fényes gyűjteményt mutatott be, mely annak végeztével az akkor üres Palais Bourbon-ban (a mai képviselőházban), majd 1879-ben községi épületben helyeztetett el s a Rapet-féle becses könyv- és folyóirat-gyűjteménnyel (6848 mű) gyarapodva, mostani otthonába költözött.

Jelenleg a helyiség 30 terem, melyből 16-ot könyv, nyomtatvány s kézirat foglal el; 14 laboratoriumoknak, földrajzi, fizikai, rajzi szereknek van szánva. Budgetje 40,000 frank évenként; személyzete 1 igazgató, 1 könyvtáros, 2 őr, a kik a levelezést végzik, 2 „szerkesztő“ (rédacteur) a katalogusok készítésére, összesen 5 egyén, ezek a kultuszminiszteriumhoz tartoznak és megfelelő szolgáló személyzet. Igazgatói voltak: Berger, Martel, Beurier, Steeg.

Az igazgatótanács, melynek elnöke a párisi tanker. főigazgató (vice-recteur, a legfőbb tanügyi bizottságok elnöke), 20 országos hírű egyéniségből áll, köztük maga Buisson, továbbá Compayré (képviselő, poitiersi recteur), Defodon, Marion stb.

* Buisson a kultusz-miniszteriumban az elemi oktatásügyi osztály vezetője.

* Az 1865-iki június 21-iki törvénycikk.

Igy lehetne arányosítani a bekebelezési díjját, az egyházak hozzájárulását is, melyet én általában 10 frt és 16 frtra tettem. Maga a vallás- és közoktatási miniszter is belátta ennek helyességét, a középiskolai s más tanárok részére tervezett intézet alkotásánál, midőn a fentartó testületek hozzájárulását %-ban s nem általában állapította meg. Lehetne az minálunk is, a bekebelezési díjra nézve, a lelkészi jövedelem 1%-a; az egyházak hozzájárulásával, a lelkészek által tagdíjúl fizetett 2%. Igaz, hogy ez összeg kevesebbnek látszik, de a teherviselést jobban osztja meg, tehát könnyebben válíkh elvisehetővé.

Az államsegély kétfelől való igénybe vétele is teljesen indokolt. — Indokolt az egyházkerületek részéről (6. pont) adandó államsegély, az általuk eddig vett összegek bizonyos hányadának idefordítása, hogy ezuttal az érdekközösségbe bevonva legyenek s közigazgatási pénztáruk e teherről mentve legyen. Indokolt a közalap igénybe vétele, mert ennek bizonyos hányada, már tíz évvel ezelőtt ide lett volna fordítandó s ha elgondoljuk, hogy némely egyház papjai, — egyházuknak minden igénye nélkül eddigelé már több mint 6—7 ezer frtot juttattak a közalapba a nélkül, hogy buzgólkodásuknak a törvény nyújtotta hányada, mintegy jutalmazásukra fentartott volna: egészen jogosnak is tartjuk, hogy hozzájárul a közalap tekintélyesebb összeggel támogassa a nyugdíjalapot. A mi pedig a most újabbban nyert 100,000 forintos államsegélynek, tíz éven át egész összegében ide fordítását illeti, hogy ezt indítványozni merjük. Arra alap az eddigi tapasztalat a közalapnak eddig szokásban volt kezelése.

Szomorú dolog, de tény, hogy — más kerületet nem vehetek irányadóul, csak a tiszántúlit, a közalap csak az újabb időben tervszerűleg végrehajtott tökésgéelyezés útján szüntette meg helyel-helyel a szükség

s teremtett oly helyzetet, hogy a hová a segélyt adta, ott remélhetőleg végleg rendezte az egyház helyzetét, míg Tiszántúl az államsegély roppant tömege szétforgácsolva, elfecsérlődött. Pillanatnyi szükségén segített a nélkül, hogy az évről-évre előálló szükségét apasztotta volna. Isten mentse meg egyházunk őrállóit attól a gondolattól, hogy a most nyert 100 ezer frt államsegélyvel is úgy tegyen, mint a közalappal bánt tíz éven át, vagy a Tiszántúl tettünk az államsegélyvel sok éven keresztül. — Egyházkerületünk azon intézkedése, hogy az államsegély egy részét másfél évtized óta a gyámintézetnek adta s ez alapon egyházkerületünk gyámintézetének mai állása, midőn az összes erőnek majdsak felét teszi: a leghathatósabb indok a mellett, hogy egyetemes egyházunk egyházi érdekeinket e 100 ezer frttal jobban biztosítja, mintha az eddigi mód szerint osztandja szét.

Tíz év alatt egy millió forint lenne ebből az alap, melynek áldásos haszna ott fordulna vissza a kis egyházak papjaira, midőn magukkal jóltehetetlenekké lesznek, midőn káplán-kenyérre szorúlnának. S ha talán nélkülözniök kellene is azt, mit e 100 ezer frt nekik évről-évre nyújthatna: ez az évi segély nem érne fel rájuk nézve azzal az édes gondolattal, hogy aggkorukban nem lesznek unott teherre gyülekezetük vagy családjuk nyakán.

Elmondtam, mit elmondani akartam.

Lehet hogy egy és más dologban túloztam, vagy sokak előtt nem tetsző álláspontra helyezkedtem. Azt azonban érzem s hiszem velem együtt érzik mindazok, kik az adatokat ismerik, átoivasták, hogy egyházunk egyetemének első sorban s legnagyobb érdeke az egyetemes nyug- és gyámintézet megteremtése. Míg ez meg nincs, addig csak a fenmaradó s eddig is rendelkezésére állott erőket szabad az eddigi módon, a pillanatnyi szükség enyhítésére fordítani.

A gyűjtemények közt az 1889-iki jelentés szerint:

a) A *geográfiai* különösen gazdag és becses; egyébek közt 15 kosmográfiai készülék, 35 földgömb, 133 nagy térkép, 44 helyi vagy statisztikai térkép, 62 historiai vagy geográfiai szemléltető kép van benne.

b) A *fizikai szerek* száma az itt bemutatott képes katalógus szerint 1378, köztük sok olyan, melynek praktikus volta meglepi a szemlélőt.

c) A *kémia* nem kevésbé gazdagon van képviselve; az itteni katalógus 1379—1557 számai csak a főbbeket sorolják fel. E két nemből külön minta-gyűjtemények vannak elemi, felsőbb nép-, ipar-, magán- stb. iskolák számára.

d) A *rajz-oktatást* 248 gipszfigura s 247 kép szolgálja.

e) A *kézi ügyességben* való gyakorlásra a faiparhoz 70 szerszám és 46 minta, a vasiparhoz 31 eszköz és 15 minta áll rendelkezésre, továbbá több remekbe készült darab és minden iskolabeli növendékek munkájából egy-egy példány a haladás föltüntetésére. (A francziák az ily csoportosítások összeállításában különösen nagy mesterek.)

Ki gyözné elsorolni a sok padot, asztalt, táblát, írószerszámot, tervet, épületvázlatot, fotográfiát, tornaszert, játékot, mag- és növénygyűjteményt (köztük igen érdekes japáni tárgyak találhatók), a melyek a franczia leleményesség kézzelfogható bizonyosságai? Örökre sajnálom, hogy részint betegeskedés, részint másnemű tanulmányok miatt (a könyvtárban töltött 10 napon kívül) roppant kevés időm jutott e becses gyűjtemények

áttekintésére s az ott szerzett benyomások — jegyzeteim elveszte miatt — meglehetősen elhomályosodtak emlékezetemben.

Ki kell emelnem, hogy *ez intézet nem holt tőke*, hol az iskolai bútorok és szerek zár alatt penészednének, hanem mindig nyílt palota, hova a tanügy munkása vagy növendéke a nap egész folyamán és pedig szünidőben is, betekinthez. Azonfelül 1887. óta 50 frank tandíjért a brevet supérieur-t megszerzett növendékek számára az exact tudományokból gyakorlatok tartatnak, hol a fiatalok magokat kellő vezetés mellett az experimentálás ügyességében képezik ki. A fizikai és kémiai tanteremben 20—20, a természetrajziban 40 asztalnál két annyi számú növendék párosával dolgozik (csütörtökön d. e. nők, d. u. férfiak); az asztalok mindegyik teremben az illető tudomány egy-egy tételéhez szükséges kísérleti eszközökkel vannak felszerelve és pedig fokozatosan, úgy hogy a ki az asztalokon végig megy, ujjaiiban bírja a szükséges experimentációkhoz az ügyességet. „Olyan itt egy asztal, mint a fizika egy-egy fejezete“, mondá vezetőm a fizikai terem megtekintésekor, kifejtván, hogy a kísérletek fokozata önálló gondolkodásra s kutatásra ébresztőleg van berendezve.

Mindegyik teremben szak-könyvek, katalógusok, jegyzékek hevernek teljesen szabadon, csábítván a növendéket a velök való foglalkozásra.

A vizsgálatra készülők számára csütörtökön délután és vasárnap délelőtt az ismeretek minden ágából, tehát az irodalomból is, *gyakorlati előadások* vannak, hol egyes kérdéseket tanár és hallgató közösen meg-

Am gondolkozzék valaki másként ez ügy megoldására nézve, de helyesen gondolkozva végeredményben oda fog jutni, hol én kezdtem, hogy t. i. egyetemes gyámintézetről beszélni, a nyugdíj eszméje nélkül, felesleges. Tisztán e célnak egyetemesítése lehet általánosan megnyugtató, szétválasztása mellett pedig, az elsőre egyáltalán szükség nincs.

Zsigmond Sándor.

A házasságjogi törvényjavaslat sorsa a képviselőházban.

IV.

A márczius 2-iki ülésből még meg kell emlékeznünk *Busbach Péter* beszédéről, Péchy Tamással folytatott polemiája miatt. A februári rendeletet megelőzőleg nem volt protestáns gyűlés, akár esperesi, akár kerületi, akár egyetemes konvent, melyen az elkeresztelések miatt a legkeserűbb kifakadások nem történtek volna. Közvetlen tapasztalásból mondhatja, hogy a mit Péchy ez irányban mondott, a tényleges alapot nélkülözi. Az az agitáció, mely az elkeresztelési rendelet ellen folytattott, idézte elő a jelen t.-javaslatot. Lehetetlen, hogy egy államban az egyik egyház jól érezze magát hatalmi magaslatán, a míg nemcsak egyes felekezeteket, a melyeket testvérként kellene tekintenie, folytonos aggodalomban tart, de magának az államnak is útját állja intézkedéseiben. A kath. egyházzal szemben itt nehéz állása van a törvényhozásnak, mert ennek nagyon erős a hatalmi köre; de utóvégre ezzel egyszer le kell számolni. A kötelező polg. házasság életbe léptetésével mi sem kívánunk hitelvtagadást, hanem egyszerűen azt, a mi másutt történt: „a tolerari posse” kijelentését. A

beszélnek, emezek minta-előadást tartanak stb. Ezeknek nők és férfiak vegyesen vannak jelen s az előbbieknél átlag sikeresebb működést tüntetnek föl. Ki-kí havonként egy előadásra vagy feladat-kidolgozásra köteles.

Rendkívül érdekes a *könyvtár*, melylyel már behatóbban megismerkedhettem s belőle választottam ki egy sereg illusztrált olvasó- és segédkönyvet, melyek közül néhányat itten tisztelettel bemutatok. Áll pedig a könyvtár:

a) Az *anyakönyvtárból*, melyben 21,414 pedagógiai, irodalmi, tudományos mű, klasszikus stb. foglaltatik 4000 kötetben. A bejáratnál van a Rapet-féle kéziratgyűjtemény üvegszekrényekben szépen rendezve, katalogizálva. Becses okmányok ezek Franciaország 1808. előtti közoktatása történetéből; az egyes vidékekre vonatkozó kézirati monográfiák különösen értékesek. — Ugyanitt található a franciaországi és külföldi folyóiratok csaknem teljes évfolyamai, olyan számok is, melyeknek ez egyetlen példánya ismeretes. Magyar, természetesen, nincsen, mert nyelvünket itt nem értik* s mi nem gondoskodunk haladásunknak a világ nyelvén való ismertetéséről.

b) A *réserves* (tartalék) 670 ritkaságot tartalmaz a XVI. századból.

c) Az *administratív könyvtár* a franciaországi és külföldi tanügyi törvényhozás és départementbeli intéz-

* A Bibliothèque nationaleban azonban a magyar irodalom jelentékenyen van képviselve, a címek írása helyes, mert egy tisztviselő — úgy mondták, — tud magyarul.

t.-javaslat keresztülvitele nem egyes pártnak, hanem az országnak fog dicsőségére válni.

Berzeviczy Albert államtitkár. Az elkeresztelési rendelet hatása, habár elismeri, hogy nem ez volt célba véve, egy nevezetes szimptoma volt, a mely feltárta a lappangó bajokat, lehetővé tette a helyes diagnózist és az intranszignens kath. egyházi felfogás azon körülményből, hogy a Deák F. által 1873-ban enunziált egyházpolitikai program megvalósításában azóta előre haladás nem történt, reményt, bizalmat és bátorságot merített arra nézve, hogy az elkeresztelési rendelet incidense alkalmasból a kérdést élére állítva, vagy keresztül fogja vinni a kath. felfogásba ütköző törvényes rendelkezések egyoldalú megváltoztatását, vagy elfogja érni a rendeletet kibocsátó kormány megbukását. De éppen ezzel a jelenséggel szemben, az egyszerű politikai raison folyamán gyanánt kellett hogy előálljon a törvényhozásra és kormányra nézve a kötelesség, hogy a 24 év előtt tervbe vett egyházpolitikai reformok teljes megvalósításához most már hozzá fogjon. Nem képzelheti, hogy léteznék Magyarországon oly naiv ember, a ki azt hinné, hogy azon reformokat, melyeket Deák 1873-ban mintegy programba foglalt, valaha a multban meglehetett volna valósítani, vagy jövőben meglehetne valósítani a nélkül, hogy azok az egyház részéről heves ellenzésre ne találjanak. Annak, hogy 21 éven át az egyházpolitikai kérdések felett majdnem szakadatlanul a „quieta non movere” elve uralkodott, annak fontos közérdekben is rejlett az oka. De minthogy a fejlemények azt bizonyítják, hogy nálunk a „quieta non movere” elve ez esetben célhoz nem vezet, bebizonyult, hogy a megoldatlan kérdések további megoldatlan hagyása által semmiféle józan érdekek többé szolgálatot nem tesznek. Parancsolóan állott elő a kötelesség a kormányra és törvény-

kedések gyűjteményét tartalmazza, mind úgy rendezve, hogy egy ország, egy département tanügyét könnyen át lehessen tekinteni.

d) Az *időszaki könyvtárból* (bibliothèque périodique) vizsgálatra készülő láttatnak el tankönyvvel.

e) A *szórakoztató könyvtár* (bibl. de récréation) 1200 műből áll, most gyarapítják.

f) A *duplumok* szakasza beküldött műveket, jobbra iskolai könyveket tartalmaz.

g) Legérdekesebb pedig a *vándor könyvtár* (bibl. circulante), mely nem egyéb, mint vidékre is szétosztható kölcsönkönyvtár. A könyvek erős, vastag vászonba vannak kötve (egyszerűbben, mint a helyiek), hogy soká tartsanak. A papírba csavart könyvet kis fadóbozba teszik, zsineggel átkötik, ezt behúzzák egy kemény papírdarab 2 lyukába; e lapon van a cím. Egy hónap az olvasás határideje, mely betegség stb. esetén még egygyel megtoldható. Olvasás után az illető a könyvet bepakolja ugyanazon dobozba, a kemény lapot megfordítva ráilleszti (ez oldalon a muzeum címe nyomtatva olvasható), a feladás helyét s idejét ráírja, a spárgával a csomagot összeköti s bármely postán vagy vasutállomáson útnak indítja. Ez eljárás megint egyik biznysága a francziák azon törekvésének, hogy az olvasást nem — mint nálunk — nehezíteni, hanem minden boszantó nyűgtől feloldva, könnyíteni kell.

Nyitva áll pedig a múzsák e kedves hajléka a nagy közönségnek vasárnapon és csütörtökön, a folyamokon résztvevőknek s a tanügy munkásainak minden

hozásra, hogy a megoldatlan kérdéseket a napok teljességében végleges megoldásra vezesse. Az a vád, hogy a kormány a kötelező polg. házasság odaállítása által tullicizálni akarta az ellenzékét, igaztalan. Konstatálja, hogy a magyar képviselőháznak olyan határozata, a melyben a kötelező polg. házassággal szemben akár a szükségbeli, akár a fakultatív polg. házasság mellett foglalt volna állást, nincsen. Ellenben van igenis, ismételt határozata olyan, a melyben a kötelező polg. házasság álláspontjára helyezkedett. Bona fide hihettük, miszerint Apponyi gróf maga is el fogja fogadni a kötelező polg. házasságot.

Az 1868. 53. t.-cz. 12. §-ának megváltoztatása történetileg kifejlődött viszonyaink követelményeinek felel meg. Csudálkozok azon, hogy e törvényszakasz, a mely a végrehajtásban csak vizsgálódásra vezetett s a mely tényleg sohasem volt egészen végrehajtható, egyszerre úgy állítatik oda, mint a vallásfelekezetek egyenjogúságának legfőbb garanciája, mint a liberalizmus netovábbja és a protestánsok jogvédelmének betetőzése. A kultuszminiszterium irattára el van árasztva mindkét prot. hitfelekezet püspökeinek, egyházkerületeinek, konventjeinek panaszos előterjesztéseivel, a melyek mindazt tanúsítják, hogy mily számos esetben nem tartatott meg a törvénynek ismeretes rendelkezése. Ne méltóztassék azt könnyedén odavetni, hogy ez a törvényszakasz fenttartható s végre is hajtható valami módon, mert ilyen mód, legalább a katolikusokra nézve, a kath. egyház felfogása szerint, nem létezik. Ezt világosan kimondta a püspöki konferencia.

Egyfelől a protestánsoknak azt mondani: a ti megnyugtatóstokra fentartjuk a törvényt, másfelől a katolikusoknak azt mondani: a ti megnyugtatóstokra azonban komolyan végrehajtani nem fogjuk, ez oly eljárás, mely nélkülözi az őszinteséget és a loyaltást.

nap 10-től 5 óráig egy húzomban, télen este 8 és 10 óra között is.

Hivatalos organuma a *Revue pédagogique*, melyben törvények, javaslatok, értekezések foglaltatnak; ezek némelyike, mint nálunk az akadémiaiak, külön lenyomatban is megjelenik.

Értekezésemet, melynek hiányaiért szíves elnézést kérek, azzal zárom be: vajha minél többen kapnánk kedvet a nagy, művelt francia nemzettel való közvetlen érintkezésre; vajha fokozhattam volna ez irányban az érdeklődést s egy-két ideát kelthettem volna, melyeket nálunk alka'ommal értékesíteni lehet! Így például a kir. tanfelügyelő úr kezdeményezésére a nyáron tartandó országos tanügyi kiállítás tárgyainak városunkban muzeummmá egyesítése s ezzel kapcsolatban debreczeni és környékbeli kollegáink számára gyors szárnyú bibliothèque circulante létesítése megbecsülhetetlen nyereség volna e vidék tanügyére s fokozná Debreczennek, mint nemzeti góczpontnak, jelentőségét.* Mert Széchenyi szerint nemzetek fentartója — hasznos intézményeken kívül — az egészséges agyvelő, ennek mennyisége fokozásában áll a nemzeti közvagyon legsikeresebb gyarapítása.

Dr. Varga Bálint.

* Midőn e sorok elhangzottak, ép akkor fejezte be a nagy bizottság ülését, melyen ily muzeumnak itt létesítését elhatározta; így hát a czélszerű idea megtestesítése az intézők tapintata révén a magunk eredetiségéből megindított.

A kath. egyháznak hajthatatlan merevsége, változatlansága, mely szerint az elvet mindig fentartja és csak a kész, bevégzett tényekkel alkuszik meg, egyházunknak — mond az államtitkár — nagy erőforrása az egyik irányban, de gyengeségének oka a másik irányban. Az egyház hiveinek legintelligensebb része, ha egyszer a civilizáció és haladás, az állami és társadalmi fejlődés, valamint a nemzeti érdekek által támasztott igényeknek is megfelelni akar: könnyen összeütközésbe jön egyháza változhatlan, egyetemes és szigorú parancsával s könnyen ki van téve annak a kísértésnek, hogy két, egyaránt helytelen véglet között: a merev egyházi felfogással rendesen együttjáró elfogultság és az abszolút vallási közöny között válasszon. Ebből a helyzetből nincs más kibontakozás mint az, hogy ha az egyháznak minden tényezői arra törekednek, ne csak a végletekig menő dogmaszerű hitbuzgóságra, hanem a benső, őszinte vallásossággal párosult hazaszeretetre és toleranciára is intsék az egyház hiveit.

Keményen ostorozza ezután a kath. nagygyűlés határozatát, mely a közélet minden mozzanatában és kérdésében az egyoldalú felekezeti álláspontot akarja érvényesíteni; elítéli a szószékből való izgatást, az erkölcstelen nyomtatványok osztogatását, melyekben a polgári házasság oly szennyes fogalmakkal van illetve, a minőket nem is volna szabad egy gyermek elméjébe beplántálni.

Azután a politikai pártok szövetségének kérdésére tér át s azon nyilatkozatot teszi, hogy a kormánypárt e javaslatokat sohasem tekintette a kormány és párt kizárólagos ügyének s annak diadalát nem fogják a kormány és a kormánypárt kizárólagos diadalának tekintetni. A várható siker nemcsak győzelem lesz azokra nézve, kik azt kivívták, hanem a békét is fogja jelenteni mindazokra nézve, kik a haza érdekét minden más érdek fölé helyezik.

Beöthy Ákos azt találja, hogy rendszeres, szervezett hadjáratot áll szemben, mely hamis jelszavak alatt igyekszik e reformokat törvényerőre emelni. Felesleges vállalkozás megvédeni a hazát az ultramontanizmus és reakció ellen, mert ilyen nincs és mert ilyen nem is lehet, efféle irányzatoknak nem lévén alapjuk. Az elkeresztelési kérdés folytán a kormány zsákutczába jutott, most nem tud másként menekülni belőle. Ennek a harcznak nem szabad azzal végződnie, hogy egyik felekezet a másikat legyűrje. A liberális nagygyűlésről úgy nyilatkozik, nem tudja mennyi esett e tüntetésből a kormánypárt és a szélsőbal számlájára. Mire az igazságügyminiszter rögtön válaszol s felhívja Beöthyt, hogy ilyen impozánsan és ilyen türelmesen lefolyt nagy politikai manifesztációval szemben tartózkodjék a gyanúsítástól.

Matuska Péter. Beöthynek azt mondja, hogy az általa említett hamis jelszavak ép a nemzeti párt által, 18 éven keresztül folyton hangoztattak. Szapáry László grófnak e szavakkal válaszol: Nem tudom, hogy a t. képviselő úr hol tanulta a francia történelmet, a történelmi tény az, hogy XIV. és XV. Lajos korában a romlott erkölcsök voltak azok a rugók, a melyek a természetes reakciót, a szabadelvű intézményeket létrehozták, melyek a francia nemzetet nagygyá tették és a művelt Európa mintaképévé varázsolták. A törvényjavaslatot, kodifikációs szempontból a törvényhozás remekének állítja. Az állami anyakönyvek behozatalával nem lehet várni. Az evangélikusok egyetemes gyűlésein nem vagyunk képesek rendezni nyelvi tekintetben az anyakönyvi kivonatok kérdését. Tiltakoznak a magyar

nyelvű anyakönyvek behozatala ellen. Ezt a bajt csak az állami anyakönyvek behozatalával lehet megszüntetni. Péchy Tamásnak azt mondja, többet használt a római pápának, mint saját felekezetének.

Helpy Ignác. Magyarország, mondhatni, majdnem az utolsó ország az európai kontinensen, mely a kötelező polg. házasság intézményét be akarja hozni. Olaszországban, a törvényhozás mindkét házában minden nagyobb izgalom nélkül, aránylag rövid idő alatt ment keresztül. Az állami anyakönyvezés behozatalánál ott is voltak nehézségek, de nem kell feledni, hogy 29 millió között akkor 17 millió analfabéta volt s Cavour még sem habozott egy percig sem, azt az országra alkalmazni. — Azt a tételt, hogy a polgári házasság megkötésének formája tisztán formakérdés volna, de semmiképp sem szabadelvüség kérdése, el nem fogadhatja. E kérdés az egész világon szabadelvüség kérdéseknek tekintett. A polgári házasságnak kötelező formában behozatalával végre valahára le fogjuk tenni a zárkövet arra a hosszú küzdelemre, a mely Magyarországon a felekezetek közt 300 év óta folyt. A mit gróf Apponyi indítványoz s beszédében mindig polgári házasságnak nevez, sehol a világon nem nevezik ennek. Ez osztrák unikum, melyet ott sem neveznek „Civil-Ehe“-nek, hanem rendszerint „Noth-Ehe“-nek, a mi magyar fordításban annyit tesz, mint — *inséges* házasság. Hogyan lehet ott a házassági jog egységéről beszélni — kérde — a hol annak az alapja kétféle. Hogyan lehet azt elképzelni, hogy az a klérus, mely dogmát keresett abban, hogy az anyakönyvi kivonatot kiszolgáltassa más egyház lelkészének; bele fogna nyugodni abba, hogy az egyházban szent áldással megkötött házassági ügyek felett világi bírák ítéljenek. A szükségbeli házasság nyitva hagyja a tért az állam és egyház közti viszálynak. — Apponyinak 1892. májusban és 1893. novemberben elmondott nagy beszédeire mutatva — szónok így kiált fel: ki sejtette volna akkor, hogy Apponyi oly nyomoru intézményre gondolt, mint a minő a szükségbeli házasság. Irányinak — úgymond — vezéreszméje állandóan a k. polg. házasság volt. Kossuth utolsó levelére célozva, mondja: Én ezt tőle nem kértem, ő megírta azt tisztán azért, mert felháborodással látta, hogy az ő imádkozott Magyarországon milyen ádáz harcot vívnak az 1848-iki alkotmány hagyományainak szelleme ellen.

Neumann Ármin. Ezen kérdésnek szálai az állam és egyház közti viszony nagy problémájához vezetnek. Két nagy világnézet áll egymással harcban. A reformáció óta kezdett az állam, jobban mint az előtt sajátképeni feladatának tudatára ébredni. Midőn az állam fejlődési processzusának az egyházi hatalom utját akarja állani, midőn azon állást vindikálja magának, mely őt a multban ugyan teljes joggal és méltán megillette, de mely ma már anakronizmust képez: a harc kimaradhatatlan. És épen azért, mert benn vagyunk egy oly harcban, mely az országra nézve világtörténelmi jelentőséggel bír, elhibázottnak, sőt károsnak tartja Apponyi álláspontját, mert az ő törekvései, végeredményekben azonosak azok törekvéseivel, a kik nyíltan bevállva az államot tributariusává akarják tenni az egyháznak. Ezen t. javaslat bukása a retrográd irány felülkerekedését jelentené. Hogy a polg. házasság dogmát nem sért, ezt legjobban bizonyítja azon körülmény, hogy a pápa és I. Napoleon közt létrejött konkordátum 54. cikké világszerte megállapítja, hogy a lelkész csak azokat esketheti meg, a kik igazolják, hogy elébb a polg. tisztviselő előtt a házasságot megkötötték.

Ugron Gábor. Érdekeink ki vannak szolgáltatva a

horvátok érdekeinek. A kormány tehát erkölcsileg már megbukott, politikai bukása csak idő kérdése. Az elkeresztelési rendelet törvénytelenességét vitatja. Ő a fakultatív házasságot óhajtja, házasodjék mindenki, a hol akar, mert ezt a szabadság úgy hozza magával. Neki nem a szabadelvüség, de a szabadság kell.

Benitzky Miksa. Teljesen elismerését fejezi ki a kormány iránt azért, hogy ezt a nagy elvet, daczára a feléje zudult viharoknak és daczára állása kockáztatásának — előterjeszteni bátorkodott.

Aurifaber.

Alkalmi beszéd,

tartotta *Sinka Sándor* debreczeni főgymnasiumi tanár, a főiskola márczius 15-iki ünnepélyén.

(Folyt. és vége.)

Mély hazaszeretettel s államférfiúi bölcsességgel párosult ritka bátorság kellett akkor ahoz, hogy valaki szembe szálljon a magyar dicsőséget csak a multban látó, a jelen szűk köréből a leélt idők emlékei közé menekülő, csak a nemzeti hiúságokat bálványozó közvéleménnyel. S ezt megtette a „legnagyobb magyar“, midőn első irodalmi fellépésével ez enerváló s a lélek ruganyosságát megtörő nézet ellen tiltakozik; midőn kimondja, hogy a nemzet valódi dicsőségét sehol sem találja a multban; a nemzet fiatalságán kívül sehol a jelenben; a történelemből kész inkább elvenni, hogy a multról elvett súlyt a jövőre vesse.

„A mult elesett hatalmunkból, — úgymond — a jövőnek urai vagyunk. Ne bajlódjunk azért hiábavaló reminiscenciákkal, de birjuk inkább elszánt hazafiságunk és hiú egyesülésünk által drága anyaföldünket szebb virradásra. Sokan azt gondolják: *Magyarország volt* — én azt szeretem hinni: *lesz*.“ S e röpke szó a mily paradoxonnak látszik a maradiak és a hatalom emberei előtt: épen úgy nem téveszté hatását azokra, kik ismerősök voltak már a nyugat-európai műveltség fejleményeivel s oda nemzeteket eljutni remélik, de a követendő irány s eszközökkel nem voltak tisztában. S a mély belátású jós, ki először veszi észre „nemcsak a feltámadásnak, de nemzetünk egykori nagy kifejtetőségének legbiztosb jeleit“ államférfiúi bölcsességgel, kiszámított terv szerint megmutatja a kiinduló pontot, jelöli az utat s eszközöket, melyek „az emberiségnek egy nemzetet megtartani, sajátosságait, erőit s erényeit kifejteni s végcéljához: az emberiség feldicsősítéséhez vezetni“ hivatvák.

A Hitel, Világ, Stadium ez epochális művek, mint tűzszlop a sötét pusztában, mint világítótorony viharos tengeren, messze szórják a jóltevő eszmék és remények sugarait, jeiolve a hajónak az irányt a biztos révpárt felé.

„Fajunk biztosítása s nemesebb kifejtése“ a sokszor hangoztatott főcél, melyet Széchenyi programja szerint mindenekelőtt társadalmi úton az erők és eszmék egyesítése által tettel és áldozatkészséggel kell valószínűsíteni.

Es nézettek ma elfogulatlanul a magyar államra, tekintetek a magyar nemzetre: bizony nem fogjátok azt mondani, hogy ábránd volt a cél.

Tekintetek a kaszinókra, egyletekre, részvénytársulatokra, löversenyekre, a tudományos, ipari és gazdasági intézményekre, milyeneket ő előtte nem ismert a magyar: el fogjátok hinni, hogy az egyesülésben rejlő módszer bevált, s „honfitársait medvebarlangjaikból kiszalni“ sikerült.

Menjete fel az ország szívébe s keressétek fel a halhatatlanok templomát: hirdetni fogjátok áldozatkész-ségét annak, ki mesés összegű évi jövedelmét hozá áldozatul nemzete nyelvéért és tudományáért.

Ha a szőke Duna hullámain jártok, vagy a füzes Tisza mentén viszen el útatok: jusson eszetekbe, hogy e büszke folyók megsabott pályáikkal, bámult hidjaikkal, a habjaik hátán elsíkló hajókkal s a mellettök e terülő virágos rétekekkel az ő alkotó lángszellemének s nagy neve dicsőségének örök hirdetői.

A legnagyobb magyar, noha a társadalmi reformok hirdetése és létesítése voltak éjjeli és nappali gondjai: a politikai élet terén sem marad munkátlan. Bár nem híve az „ősi magyar szabadság“ fakó elveinek s avult intézményeinek, bár szenvedélyesen támadja a rendi alkotmány kores kinövéseit és a kiváltságokat nyújtó törvényeket: mindamelllett őszintén óhajtja egy „minden állfénytől megtisztult képviselői rendszerbe“ általvarázsolni a nemzetet. Élesen elítéli a sérelmi politikát, melynek áldatlan harczi hátráltatják, sőt kockáztathatják a nemzet békés kifejlését: de a liberális eszmék apostolához méltó hévvel s nem nyomtaték nélkül halatja ragyogó szónoklatát, ha a lelkiismereti és szólás-szabadság forog a szönyegen.

Az ő lobogója leng elől, mikor a hűbériség békóiba vert földbirtokot szabaddá kell tenni; ő sürgeti szóval és írásban, hogy az alkotmány sáncaiba felveendő a kívül állók is; ő az, a ki nem fél a hon minden fiának hivatalképességet adni s mer közteherviselést indítványozni, bár érte cserébe népszerűségét dobja áldozatul. Reája valóban illenek a polgári erényt dicsőítő költő szép szavai:

„Virtus repulsae nescia sordidae
intaminatis fulget honoribus
Nec sumit aut ponit secures
arbitrio popularis aurae.“

Hor. Od. III. 3.

Fel volt tehát vetve a nemzet jövőjének nagy kérdése, sőt a reform-eszmék nyomán indult anyagi és szellemi előhaladás is látható sikereket mutat: ily körülmények közt az eszmék logikája szerint Magyarország őrendi alkotmányának s a rája támaszkodó közjogi helyzetnek érintése és változtatása sem váratlanított sokáig magára. A szellemi felvilágosodásból nyert nemzeti-ségi és demokratikus szabadsági eszméknek meg kellett teremniök azt az irányt, melyet az alkotmányos nemzeti jogokra, a felelős kormányra és az ország önállóságára való törekvés jellemez.

Eljött az idő, midőn az alkotmányos jogait egész terjedelmében visszakövetelő nemzet képviselői sorompóba lépnek s erélyesen tiltakoznak a központosító és germanizáló abszolutizmus szelleme, céljai és eszközei ellen. Szemére lobbantják a kormánynak az idegen hatáskörök törvénysértéseit; egyre keményebben támadják a szabad szellemi mozgalmat, a gondolat-, szó- és egyesülés szabadságát elfojtó censurái és titkos rendőri kémkedéseket. S valamint termő fát metsző kés okozta sebei új hajtásra késznek: küzdelmeiben a nemzet is úgy nyer az elnyomatás, börtön: a kényuralom e barbár fegyveritől erőt s bátorságot.

Es ha a kormány erőszakossága s egyéb sérelmek láttára, a nemzet élő lelkiismerete, Deák F. fájdalommal mondja ki, hogy „a kormány az általa járt úton nem eszközli az alkotmányos szabadságnak oltalmával párosult rend fentartását s nem fogja elősegíteni a nemzetnek kifejlődését“: ki vonná kétségbe, hogy a nemzet küz-

delme igazságos vala? Avagy ha az ő tollából folyt hazafias nyilatkozatból hangsúlyozni halljuk e szavakat: „Szorosán ragaszkodunk az 1790-ki 10-ik törvényczikelyhez is, melynek rendeletében az esküvel szentesített fejedelmi szó biztosítja nemzetünket: hogy Magyarország szabad ország; egész törvényhozási rendszerében független: tehát semmi más országnak vagy nemzetnek alája nem rendelt“: ki kételkednék az önállóságra törekvés jogosultságában?

A nemzet bölcsének higgadt szavaiban a század szelleme rosszal és követel, melynek korlátozására vagy elfojtására a hatalom nem rendelkezhetik elégséges eszközökkel. A kémkedés, félemlítés, börtön, a nemzeti feltékenység és vizsaly szitogatása tompa fegyverekké válnak az abszolutizmus kezében s nem vehetnek erőt a nemzeti közszelem terjedésén.

Nézd a kiváltságos osztályt, főleg a nemesség nagyobb részét, a mint felelemkedve feladatának ama magaslatára, mely Magyarországnak és a magyar névnek általa egy évezreden át történt megőrzésében állt: idegen nemzetek történetében is páratlan példáját mutatja az önzetlenségnek, a testvériségnek, midőn kiváltságairól lemond, magához emeli a jogtalan népet s terheiben arányosan megosztolni is kész.

De nemcsak a kiváltságos osztályt illeti önmegtagadásáért méltó elismerés; a dicsőség oroszlánrészében azok osztakoznak vele, kik a törvényes jogokért folyt küzdelmekben vezetői voltak. Wesselényi, Beöthy, Nagy Pál, Deák, Szentkirályi, Szemere, Bathányi és számos dicső név e korszak történelmében egy-egy eszmét jelentenek, melyből egy-egy alkotmányos jog vagy szabadsági intézmény fakad új életre. Ők voltak a nemzet politikai nevelői, ők juttatták el azt arra a politikai érettségre, mely bármely művelt európai népnek díszére vált volna.

Azonban, hogy ily férfiak küzdelme eredményes véget ért, hogy a szabadelvű eszmék és reformtörekvések törvényben is kifejezést leltek, s hogy e törvényekben a nemzet oly zászlót nyert, mely körül a vész idején egészében tömörülhetett: az elvitázhatatlanul egy férfiú érdeme. És ez a férfiú Kossuth Lajos.

S változzék bár az aggodó sejtelem, mely a 92 éves aggastyán szenvedése miatt lelkünk felett borong, szomorú valóvá; mutassa bár az enyészet törvénye a roszakatag testen romboló hatalmát: a magyar nemzeti önállóság eszméje, a Rákócziak és Bocskaiak eme hagyománya, míg magyar él, biztosítja számára az örök életet s halhatatlanságot.

Ő volt az, a ki a hazai és európai viszonyok szerencsés találkozása közt a mozgalmas időkben nemcsak a nemzet értelmére, hanem érzelmeire is hatva, fel tudott emelkedni az események magasztosságának színvonalára, emelkedetté tette az országgyűlési vitákat, lángeszével, rettenthetlen bátorságával s elbűvölő szónoklatával elragadta a kormányt, főurakat s nemzetet egyaránt. Az ő tetterejének és bátorságának dicsőítése hangzik felénk legelkeseredettebb ellenfelének a márcziusi vívmányokat magasztaló eme szavaiból: Bátorabbak, merészebbek, kikkel magasb, láthatatlan hatalmak látszanak szövetségben lenni, rövid napok alatt oly alapra fektették hazánk jövődjét, melyet — tisztelet, becsület, de igazság is — velem együtt mi hangyamunkások tán soha, vagy csak generációk után lettünk volna képesek megalakítani.

Az 1847/48-iki örökre emlékezetes országgyűlés végre megnyitott. Kezdetén még a legvérmesebb reményű hazafiak sem remélték, hogy a 25 év óta folyó ernyedetlen hazafias törekvéseket rövid idő alatt oly

meglepő eredmények fogják koronázni. A felirati vitán s néhány sérelmi ügy tárgyaláson alig esik még túl az utolsó diéta: midőn az európai országokban felhalmozott füstölő gyú-anyag felrobbanásának híre megérkezik. Párisban leomlik Lajos Fülöp trónja s ropogására Bécs és Prága alkotmányt követelő népének zúgása adja a visszhangot. Az osztrák állam déli részében is Lombardia és Velence forrong. E meglepő hírek hallatára természetesen a magyar országgyűlés rendei is erélyesebben sürgetik a régóta tervezett és megvitatott reformokat.

Kossuth Lajos, kibén nagy mértékben létezett a mozgalmas időkben nagy tetteket szülő erély és bátorság, a rendkívüli események hatása alatt márczius 3-án egy fényes beszédben szőnyegre hozta a független felelős parlamenti kormányzat kérdését, melyet az osztrák örökös tartományokra is indítványozott. A beszéd nemcsak a hazai közvéleményre hatott fellelkesítőleg, hanem a lajtántúli főváros lakosságára is gyújtó szikra volt. Nem telt bele 10 nap, Bécsben diadalmaskodott a forradalmi szellem s 24 óra alatt elseperte a kényuralom eszközeit.

A bécsi események hírére támadt lelkesedés nálunk az ország szívében érte el tetőpontját. A forró vérű fiatalok oly vezérek alatt mint Petőfi, Jókai, Irányi, Vasvári már a mozgalmas napokban is társadalmi téren igyekeztek támogatni a törvényhozás működését. Ők nem elégedtek meg azzal, hogy az ország jogai biztosítsanak, hanem fiatal keblök vágyai messze túlszárnyalták az országgyűlés követelményeit. Gyújtó beszédekkel talpra állítják az egész fővárost s 12 pontban foglalják össze a magyar nemzet kívánságait. Márczius 14-ikén este érkezik meg a bécsi forradalom híre s másnap korán reggel az ifjúság három színű zászlók alatt a főváros utcáin körmenetet tartva dicsőítő hymnuskban üdvözlő a szabadság első derűlő hajnalát.

És a „Nemzeti dal” nem hangzik el eredménytelenül a költő ajkáról; történeti fontosságú esemény követi annak lángoló ígét. Mintegy varázsütésre lehull a gondolat és szabad szó bilincse s még aznap megjelennek a szabadsajtónak első termékei s egy szegény status fogoly, ki a szabad szóért hónapok óta ült penészes börtönben, az ifjúság vállain tért meg családjához. A fővegeken nemzeti kokárdát, köz- és magánépületeken tenger nemzetiszín zászló, éjjel fényes világítás, a színházban hazafias darabok, közhelyeken hazafias dalok és szózatok s a szívekben magasztos remények hirdették e napon a magyar szabadság legnagyobb ünnepét.

Még az aggódó lelkeket is elfogta az öröm, mely csakhamar azzal lett teljessé, hogy a mindenfelől szorongatott fejedelem a nemzet hő kívánságának teljesülését megszünt ellenezni, s április 11-ikén szentesíté a 48-iki magyar alkotmányt, márczius 15-nek méltó koronáját.

A nemzet tehát, a mi ritka a történelemben, békés úton maga hajtotta végre reformjait, s diadalra juttatott egy olyan alkotmányt, a melyre törvényszerű joga volt s a mely a mint egyfelől a szabadság, jogegyenlőség és haladás követelményeinek megfelelt; úgy másfelől semmi idegen érdeket, semmi alapos jogot nem sértett.

Miért nem lehetett mégis az alkotmány áldásait békén élveznie? Miért kellett a békés fejlődés és munkálkodás helyét harci riadónak és csaták zajának felváltani? Feleljen rá a zsarnoki önkény szabadságellenes, jogtörő, alattomos, bosszúálló, irigy természete, mely vakságában az „odisse quem laeseris” gyarló elvén felül nem tud emelkedni. Feleljen rá a népek pszichológiája,

mely azt tanítja, hogy öntudatra ébredt, jogait érző, szabad nemzetet bántatlanul sérteni nem lehet.

Feleljenek rá a történelem lapjai, melyek azt mutatják, hogy rendesen vér és könyvtengeren át vissz a nemzetek útja a szabadság felé. A magyart is azon vitte útja, s ha a Gondviselés nem engedte meg, hogy átgázolhasson, de bukásában kivívta a világ bámulatát. Mert a költővel szólva:

„Az volt az év . . . esudáknak éve,
Regyhősök láttattak élve,
Minőkről almodunk esupán:
A történetben a mi fényes,
Szörnyű, dicső, nagy s ünnepélyes
Következett egymásután.

Mily nép . . . mily harc . . . mily hősi szellem!
Felkelt a Hun . . . itt volt a Hellen,
Láttuk Zámánál Scipiót,
Thermopylae és Aquilea
Szemünk láttára védve, viva . . .
S bős Amurád megdöntve volt.”

És ha Európa most nemzetünket megbecsüli: abban nagyrésze van a szabadságharc dicsőségének és gyászának. A magyar név akkor lett ismertté a tengeren túl is, mikor itthon el akarták temetni.

De nem halt meg a beteg oroszlán, hanem „megfogyva bár, de törve nem” kiállotta a katonai uralom kegyetlenkedését, eltúrta a szellőként változó kényuralmi kormányformák undok szeszélyeit, szívósságán s szilárd kitartásán megtört a germanizálás vasvesszeje és méltóságos viselete ellenfelét a jogfolytonosság elvének elismerésére kényszeríté.

És mi újra élünk.

Közéletünk anyagias küzdelmeiből, vallási és társadalmi életünk retrográd irányt vett jelenségeiből, jól esik márczius idusa verőfényénél felemelkedni amaz ideális magaslatra, mely az ország újjászületési korszakát jellemzé.

A fenséges eszmék felidézésének, az önzetlen bajnokok emlékének fáklyavilágánál ma, márczius idusán van helye kérdeznünk: hogy a 12 pont, mely akkor feltúrta a multak koporsóját, úgy valósult-e meg, a hogyan az alkotók szívében annak sejtelve megdobbant? Él-e a szabadság valódi gondolata szabad intézményeinkben? Él-e emberinkben? Nem hült-e ki, avagy nem fajult-e bálványozássá a forró szeretet, mely nálunk a politikai s autonom szabadságokat környékezte? A hű, önzetlen odaadás él-e a közpályán mozgó emberek szívében? A társadalmi és jogegyenlőség s a vallás-szabadság tesz-e lépéseket a nemzeti egység betetőzésére?

És ha e kérdésekre a gyakorlati élet nem tud még feleletet adni: mindaddig arra való legyen márczius 15., hogy a szabadság tündöklő eszményeit ne engedjük elhomályosulni, hanem az ünnep fényénél lássuk be a tennivalókat, melyek amaz eszményi hagyományokból reánk hármanak.

És míg mi a férfikor tetterejével a köznapi élet egyformaságában hengergetjük a sisyphusi köveket: reád vár a feladat, hazám ifjúsága, hogy magasan lobogtasd a nemzeti ideálok büszke lobogóját s hűen örködjél azok tisztasága felett.

Ha áldozol a szabadság oltárán: jusson eszedbe, hogy egy dicső nemzedéknek vagy az örököse, mely a nemzet alapjogait s politikai hitvallását 12 pontban hagyta rád örökül. Igyekezzél hozzá méltó utód lenni.

Majd ha te is kilépsz a küzdők sorába, fordítsd tekinteted ama dicső korszak bajnokai felé s tanuld meg példájukból, hogy mélyreható, népeket boldogító

politika csak egy van, mely a nemzetek intelligenciáját és erkölcsét emeli magasabb fokra.

Igyekezéssel azért művelni folyton szellemedet, szigoruan őrizd a rozsdától erkölcsöd fényét, hogy őseidhez méltó vezére lehess a te nemzetednek.

Igy teljesül majdan a költő szózata és

„ . . . jönni fog
A jobb kor, mely után
Buzgó imádság epedez
Százszekrek ajakán.”

TANÜGY.

Szemináriumok.

(Folytatás.)

Azt mondám s úgy hiszem, hogy a tanszakok ellátásával már az 1881-iki tervezet is elég mostohán bánt el, hogy tehát az akkor tervelt 21 tanszéknel kevesebbel aligha lehetne a debr. philosophiai fakultást berendezni.

De viszont azt kérdehetné valaki, s ezért kell még némi megjegyzéseket tennem a debreczeni főiskola szellemi és anyagi ügyeinek felülvizsgálásával megbízott küldöttség munkálatára, nem volna-e elég valóban, ha csak a bölcsélet-történet-nyelvészeti szakot állítanánk fel s a nagy költséggel járó matematika-természettudományi szakot legalább egy időre kívül hagynánk a számon? Vagyis olyanformán járnánk el, a hogy eljár a magdeburgi „Unser Lieben Frauen“ zárdában levő, paedagogiummal kapcsolatos konviktus?

Ennek czélja t. i. „az evangélikus középiskolák számára alkalmas vallástanárok képzése, de a kik egyúttal képesek a tanártestület rendes tagjai lenni s a többi tudományos tárgyak tanításában osztozni.”

A konviktus oly theologiae-kandidatusok számára van felállítva, kik a „pro licentia concionandi“ vizsgálatot jó sikerrel megállották s az az akaratuk, hogy több évig vagy épen állandóan a középisk. oktatás-ügynek szenteljék magokat. Gyengébb osztályzatuk csak kivételesen, a miniszter engedélyével vehetők fel. Tanárjelöltek pedig csak azon esetben, ha *hajlamuk és benső hivatásuk van a vallástanításra* is.

A theologusoknak külön ajánlásul szolgál, ha az egyetemen philologiai, históriai vagy philosophiai tanulmányokkal foglalkoztak, — a philologoknak pedig, ha theologiai studiumokat is hallgattak.

A konviktus tagjai a tanulmányi felügyelő által vezetendő theologiai, philosophiai és paedagogiai tanulmányokon kívül a klasszika és a germán philológiába külön tanár által vezetettnek be.

És miután a porosz tanárvizsgálati szabályzat 10. §-ának d) kikezdése így szól: „Keresztyén felekezetek papjelöltjei és papjai, kiknek megvan a lelkesi hivatal betöltéséhez szükséges tudományos előképességek, Oberlehreri bizonyítványt nyerne a következő feltételek alatt. Az iskola szükségleteihez mért szóbeli vizsgálaton igazolják, hogy képesek a felső osztályokban vallást tanítani, s hasonló képességet mutatnak írásbeli zárt helyi dolgozat és szóbeli vizsgálat útján a héber oktatásra, továbbá képeseknek mutatkoznak a nyelvészettörténeti csoportból szabadon választott valamelyik szaknak a középosztályokban tanítására“; ezek folytán úgy látszik, mi sem volna czélszerűbb, mint a mi papjelöltjeink javarészenek is alkalmat nyujtani arra, hogy a nyelv-történeti csoportban elégséges szakképzettségre

tehessen szert; aztán pedig kieszközölni az államkormányánál, hogy a tanárvizsgálati szabályzatot módosítsa úgy, hogy a mi eképen képzett papjelöltjeink egyenesen tanári vizsgálatra állhassanak elő. Valóban, ez mindenestre a legolcsóbb volna s sokan gondolhatják, hogy a mi felekezeti szükségleteinknek meg is felelne és — ez is eszébe juthat valakinek — a természettudományoknak főiskolánkon nagymérvben tanítása nem veszélyeztetné theologiai álláspontunk orthodoxiáját.

Ép azért hoztam fel e példát, mert nagyon tudom, hogy több oldalról és több szempontból tetszetősnek látszik s mert könnyen lehetne arra gondolni, hogy az igen tisztelt főiskolai bizottságnak is ilyenforma eszme vagy eszmény lebeghetett — legalább a közelebbi jövőt illetőleg — lelki szemei előtt.

Én azonban — engedtessek meg e felfogás nekem — az ilyen megoldásról soha sem tudnám azt hinni, hogy megfelel a mi valódi érdekeinknek. Tudom, hogy legolcsóbb volna; tudom, hogy sokak nézete szerint, a ref. középisk. tanárnak jobb volna némi tekintetben papi jelleggel is birni; azt a jámbor hitet is ismerem, a mely szerint a természettudományokkal foglalkozás ártalmára van a vallásosságnak; de én mégis csak azt gondolom, hogy a mi czéljainkat, érdekeinket csak a teljes bölcsészeti fakultás segíthet elérni.

Hogy miért? Megpróbálom röviden elmondani. Protestáns középiskoláinknak már az ötvenes évek óta folyvást szembetűnő fogyatkozása volt, hogy növendékei a math. és természettudományokban meglehetősen el voltak maradva. E fogyatkozás *megvolt* régebben is, csakhogy akkor más hazai intézetekben is *megvolt*. E hiányon az újabb — talán legújabb — időben próbálunk segíteni, de a segítés módját én egészenesenek találni nem tudom. Beszerzett e szakbeli tanáraink tetemes részénél nem találok a valódi prot. felfogást és érzést. Pedig ha valahol, itt volna szükség rá legjobban. Tudom én is, hogy a tudomány nem felekezeti, de azt is tudom, hogy a lelkes tanár felfogásának, érzéseinek egy jó része, áldás vagy átokként, öröklődik át tanítványaira.

Ha tehát mi, a magunk óriási megerőltetésével középiskolákat tartunk fen, azt józan észszel csakis azon egyetlen egy szempontból tehetjük, mert a magyar reformátusság létfeltételének tartjuk, hogy az a szellem, melyet mi apáinktól örököltünk; az a liberalizmus, melyet csak Isten és a hazához való feltétlen ragaszkodás tesz, hogy úgy mondjam, konservatív jellegűvé s választ el a radikálismustól, de a mely épen azért, mert kiinduláspontja az egyén és egyéni szabadság tisztelete és ápolása, sohasem csaphat át az ellenkező tulságba sem ez a szellem, a mi iskoláinkban, mint veteményes kertekben, gondos ápolás mellett tenyészszék tovább s válják gyermekeink és unokáink lelki életének nélkülözhetetlen, integráns részévé. Ezt a czélt pedig csak úgy érhetjük el, ha középiskoláinkban működő tanáraink magok is, teljes lelkökből, ezen szellem és felfogás munkásai.

Ezen, hogy úgynevezem, mérsékeit liberális képzést legközvetlenebbül a természettudományok tanítói veszélyeztethetik és pedig kétféle módon. Vagy úgy, hogy nem láptak oly előképzettséget, mely önálló gondolkodásra és működésre képesitené őket s így képzelt érdekből nem tárják fel, vagy nem merik feltárni tanítványaik előtt a tudomány pozitív vívmányait s a tudomány a valláshoz való viszonyát, hanem feládozzák a tudomány és értelem önállóságát a képzelt vallási — legtöbbször azonban klérikalís — érdekeknek, a rendszernek. Vagy ellentétesen úgy, hogy a saját, szintén fo-

gyatékos tudományukat tulbecsülve, némely positiv tantételre támaszkodva, de a természettörvények mélyebb felfogásáig nem jutva, ellentétbe állítják a tudományt a hittal.

Nálunk — talán könnyebb német iratok fordításainak elterjedtsége miatt, az a félelem, hogy a term. tudományok művelése hit-ellenes hatású. Lehet ez is igaz, de nagy természettudósok példái mást bizonyítanak. Egy Zöllner Németországban és egy Crookes Angliában nagy természettudós létére spiritistává lehet. Proctor, Tyndall, Helmholtz úgy ír, hogy munkáik tanulmányozója, kellő értelmi fejlettség mellett hamarabb lesz atheista ből vallásossá — bár nem betűhívóvé — mint megfordítva. És mert e hatást ismerem, azért merem állítani, hogy a term. tudományok alapos művelése a hitéletnek épen úgy nem árt, mint p. o. a matematika nem árt a szépérzék kifejlődésének, csak talán a kettő a másik kettőt a kívánatos határok közt tartja. És mert láttam prot. iskoláinkban ellenkező szellemű egyéneket is működni, azért gondolom, hogy — ha már a többire vállalkozunk — a math.-term.-tudomány-tanárok képzését kezünkben kiadni nem szabad. Vagyis, ha ref. középiskoláinknak magunkszellemű tanárokkal ellátása egyik célunk a bölcsészeti fakultás felállításánál, csonka, vagy fél tanárképzővel — saját érdekünkben — be nem érhetjük.

Ez az egyik.

(Folyt. köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Tudósítás a tiszántúli ev. ref. egyházkerület bizottsági üléséről.

Első tanácskozás 1894. márcz. 14.

Jelen voltak püspök úr elnöklete alatt: gróf Degenfeld József, Simonffy Imre, Ármós Bálint, Balogh Ferencz, K. Tóth Kálmán, Némethy Lajos, Tüdős János, Joó István, Elek Lajos, Fráter Imre, Lengyel Imre és Tóth Sámuel mint előadó.

Püspök úr előadja, hogy miután a legközelebb tartandó egyházkerületi közgyűlésnek legfőbb tárgya lesz a zsinat által alkotott s király ő Felsege által megerősített egyházi törvényeknek kihirdetése s az azok alapján szükségessé válandó intézkedéseknek megtétele szükségesnek tartotta, hogy ezen utóbbiak tekintetében az egyh. kerületi közgyűlésnek itt helyben lakó tagjai az egész törvény szövegét átnézvén, véleményes javaslatot készítsenek s terjeszsenek föl az egyházkerületi közgyűlésre, hogy így ez által a közgyűlés tárgyalása megkönnyítve legyen.

Ezen cél megvalósítására hívta meg az egyh. kerületi közgyűlésnek helyben lakó tagjait.

Ezután szívélyesen üdvözölve a megjelent tagokat, az együtt beszélgetést és tanácskozást megnyitotta.

Tóth Sámuel előadó előterjeszti, hogy a törvénynek §-aira vonatkozólag kívánná, miszerint a közgyűlés azokra nézve intézkedéseket rendelne el.

A bizottság a következő szakaszokra nézve terjeszti elő javaslatait:

16. §-nál szükségesnek tartja a bizottság az 1882. évben kimondott azon általános utasítást, hogy minden egyházközség belkörü intézkedésének hagyatik fenn, hogy az egyháztagokat kellően ellenőrizték és nyilvánosságban tartsák valjon teljesítik-e azok az egyház

iránti köteles tartozásaikat s e tekintetben a legcélszerűbb eszközök felhasználásáról gondoskodjanak.

19. §. Az egyházközségi közgyűlés szervezésére nézve óhajtja a bizottság, hogy az oly módon rendeztessék, a mint azt e. kerületünk 1882. november 333. sz. a. meghatározta.

21. §-nál. A tanítóknak a presbyteriumban képviseltetésére nézve utasításul adassék, hogy a hol két tanító van, presbyter az ottani hivataloskodására nézve idősebb tanító. A tanítók minden 3 évben újból választják képviselőiket. A tanítói testületbe a tanítónők is beletartozván, a rendes tanítónők is választók, de nem választhatók a presbyteriumba képviselőül. Az egyh. község választóképes tagjai kik legyenek, azt a 195. §. határozza meg.

A 24. §-ra nézve megjegyzi a bizottság, hogy a presbyterium tagjai választás alá akkor jönnek, a mikor a törvényes idő azt követeli, most tehát új választás fogantatására nincs szükség.

25. §-ra nézve ajánlja a bizottság, hogy a presbyterek esküje egyszerűsítették, de utasítsa az egyh. kerület a gyülekezeteket, hogy midőn a presbyterek hivatalukba lépnek, mindazon alkalommal a lelkipásztorok ismertessék meg velök teendőiket s a kötelességeket, melyeknek betöltését meg kívánják tőlük egyházunk jól felfogott érdekei s akkor elégnek tarthatja a bizottság, ha az esküszöveg csak ennyiben állapíttatnék meg: én N. N. esküszöm az élő Istenre, a ki Atya, Fiu és Szentlélek, teljes Szentháromság, egy igaz örök Isten, hogy a presbyteri tisztben, a melyre törvényesen megválasztattam, egyházi törvényeink értelmében és alapján híven és igazán eljárak. Isten engem úgy segéljen.

26. §. A presbyteriumban a póttagok választására nézve mondassék ki: a nagyobb és népesebb egyh. községekben a póttagok akképen választandók, hogy a rendes számon felül a mennyi a presbyteriumot alkotja, a legtöbb szavazatot nyert egyének közül jelöltetnek ki a póttagok, tehát e szerint póttagokra külön szavazni nem szükségesletik.

27. §. 11. pontjához. Összeállította a bizottság minden egyh. megyére nézve az egyházak szavazatait.

36. §. Az egyh. megyei lelkészi s világi tanácsbírák számára nézve egyh. kerületünknek 1882-ik 338. és 1892. 335. sz. a. kifejezett álláspontját óhajtja továbbra is fentartani, megjegyezvén, hogy azok napdíjairól s útiköltségeiről gondoskodni az egyes e. megyék feladata.

36. §. é) pont. Az egyh. m. gyűlésekre képviselő küldésekre vannak jogosítva:

H.-m.-vásárhelyi és békési gymnasiumok a békésbányai egyh. megyében.

Hajdu-böszörményi és nánási gymnasiumok az alsó-szabolcsi egyh. megyében.

Mezőtúri, kisújszállási, karczagi gymnasiumok a heves-nagykunsági e. megye gyűléseire.

Szatmár-németii gymnasium a szatmári e. megye gyűléseire.

A mármaroszigeti lyceum tanárkara a mármaros-ugocsbai e. m. gyűléseire.

38. §. Az e. megyei közgyűlés megnyitására nézve mondassék ki, hogy azt az esperes vagy helyettese, a hivatalára legidősb egyh. m. egyházi tanácsbíró alkalmi imával nyitja meg.

45. §. b) pont. Az e. m. képviselők számára nézve álljon fenn továbbra is az 1882. 340. sz. a. foglalt intézkedés, hogy t. i. a 80 ezer lelket nem számláló egyh. megyék egy egyházi és egy világi, tehát két-két képviselő

selők küldésére jogosíthatnak: 80 ezertől 160 ezer lélekszámmal bíró e. megyék két egyházi és két világi, a 160 ezeren felül levő népességgel bíró c. megyék három egyházi és három világi képviselőt küldhetnek s ez legyen a maximum, és így az 1893-dik évben összeállított statisztikai kimutatás alapján 9 egyh. megye két képviselőnek, 3 e. m. névszerint: heves-nagykunsági alsó-szabolcsi s debreczeni egyh. megyék 2—2 világi képviselőnek, a békés-bánáti egyh. megye 3—3 képviselőnek választására hatalmaztassanak fel, s így az e. m. képviselők száma lesz 36. Az e. m. képviselők napdíjairól s utazási költségeiről gondoskodni az e. megyék belkörü intézkedéseinek hagyassék fenn.

c) ponthoz. Az e. k. tanácsbírák számáról s azok ellátásáról tett multkori intézkedést most is meghagyandónak tartja a bizottság.

d) pont. A tanintézetek képviseltetését egyh. ker. közgyűlésünkön a következő képen véleményezi: debreczeni főiskolánknak a következő négy képviselője legyen, u. m.: a theologiai akadémia, a jogi akadémia, főgymnásium és tanítóképző tanárkarok részéről 1—1, tehát 4 képviselő; a m.-maros-szigeti lyceumnak jogi tanszaka és főgymnásiuma részéről 1—1, tehát két képviselő; a h.-m.-vásárhelyi, szatmári, kisujszállási, mezőtúri főgymnásiumok részéről 1—1 képviselő. A nem teljes 8 osztályu gymnásiumok, u. m.: a békési, h.-bősörmenyi, h.-nánási s karczagi együtt küldenek 1 képviselőt. Ezen képviselők választására s ellátására való intézkedés továbbra is hagyassék meg.

A debreczeni egyh. főgondnokára vonatkozólag szintén újítottassék föl az 1882. nov. közgyűlésben 340. sz. a. tett intézkedés.

50. §. g) pont. Az egyh. k. tanügyi bizottságnak ujjonnan szervezését nélkülözhetetlennek tartja s erre névze javaslatadással egy bizottság lenne megbízandó.

Ezen tanügyi bizottság szervezete összekötöttesbe hozandó a debr. főiskola felügyeleti kérdésével is.

f) ponthoz. A presbyteriumok által eszközözendő választás a törvény szerint szabályrendeletben állapítandó meg, ezen szabályrendelet megalkotására egyh. ker. küldöttség lesz felkérendő.

(Folyt. köv.)

Könyvismertetés.

Halotti Egyházi Beszédék és Alkalmazások. Irta néhai Révész Bálint. Sajtó alá rendezte és kiadta Csiky Lajos debreczeni ev. ref. theol. akadémiai tanár. VI. kötet. Debreczen, „Csokonai“ nyomda és kiadó részvénytársaság. Ára 2 frt 25 kr.

E kötet a Révész Bálint debreczeni ev. ref. lelkész, tiszántúli egyházkerületi püspök hátrahagyott irodalmi műveinek utolsó kötete. Tartalmazza az előszón kívül 43 lapon Csiky Lajos tollából Révész Bálint életét, irodalmi működését és írói jellemrajzát, 38 halotti egyházi beszédet s 8 alkalmazást.

1. Néh. *Tisza Lajos csász. és kir. udvari tanácsos felett.* A. i.: Ezek. 2 : 9—10. *Ime egy kéz küldetik én hozzám és ime abban összehajtott levél vala, és azt kiteríté elöttem és ime be vala írva elől és hátul, és abban valának írva sirások, nyögések és jajszók.* Az elül jelzett s kevéssel előbb elhunyt nagy reményü fia halála által okozott kettős gyászról beszél s erre vonatkozólag szól 1. a haza, 2. a hitfelekezet, 3. a gyászba borult család gyász szavairól. Egészen sajtóságos, hogy a 3-ik részt az élet irat megelőzi s e rész tulajdonképen egészen alkalmazás.

2. *Kiváló szerepet játszott férfi felett.* A. i.: 5. Móz. 34, 1. 4. 5. Ezen, 1867. június hóban Illyés János volt hétszemélyes táblai bíró, országgyűlési képviselő felett Kis-Ujszálláson elmondott s külön füzetben is megjelent beszéd ezen két részre oszlik: 1. a haza nagyjainak az övével többnyire közös, keserű és végzetes sorsa, 2. az ily végzetes sorsnak keserősége mellett is vigasztalásteljes és dicsőséges volta.

3. *Városi főújszóló (polgármester) felett.* A. i. 1. Kor. 10, 33. *Mindenekben mindenknek kedveskedem, nem keresvén a magam hasznát, hanem sokaknak hasznukat, hogy megtartassanak.* E szavak értelmét magyarázza az élet különböző viszonyaira vonatkoztatva e felosztás nélküli beszéd, melyhez alkalmazás is van csatolva.

4. *Kereskedő felett.* A. i. Luk. 19, 13. *Előadja: miképen kereskedik jól egy kereskedő, de egyszersmind családátja a reá bizott talentumokkal.*

5. *Egyházi felett.* A. i. Filip. 2, 22. *Tudjátok az ő megpróbáltatását, hogy miképen az atyjával a fin, akképen szolgált én vélem.* Ezen Timotheusról mondott apostoli szavak alapján ismerteti az egyházi hivatalt.

6. *Katonaviselt ember felett.* A. i. 1. Kir. 20, 11. *Ne kérkedjék a ki fegyverbe öltözik, úgy, mint a ki már leveti a fegyvert.* 1. A fegyvert viselőknak is az Ur legerősebb paizsuk és oltalmok. 2. Nem a fegyver felöltözése, hanem annak levetése biztosítja a pályának végét.

7. *Katonaságban elbetegesedett, családos ember, felett.* A. i. 2. Sám. 24, 14. *Mindenfelől elég keserűségem vagyon nekem, de inkább hadd essünk az Ur kezébe, mert az ő irgalmassági nagyok és ne essem ember kezébe.* Szól 1. a hátramaradottak keserősége nagyságáról, 2. azoknak épen innen meríthető vigasztalásáról.

8. *Külföldi születésű, de köztünk megtelepedett férfi felett.* A. i. 1. Móz. 23, 4. *Idegen és jövevény vagyok ti közöttetek. Adjatok nekem temetésre való örökséget közöttetek, hogy temessem el az én halottamat, ki előlem elvétellett.* Szól előbb a hazától távol lakó kedélyállapotról, azután az ilyen iránt tartozott kötelességről (életben barátságos bánás, halála után részvétellel eltemetés).

9. *Sokat szenvedett, de jó kedélyét mindvégig megtartott férfi felett.* Filip. 4, 11—12. *Szól a megelégedés szép erényéről.* 1. Mily nehezen megszerezhető és dicső erény az. 2. Minő befolyása van éltünk folyamára? Nehezen megszerezhető, mert ezt a test szenvedélyein és szükségsein, a lelki, erényes életnek e két leghatalmasabb ellenségén vett nemes győzelem által teheti sajátjává az ember. Az a befolyása, hogy a mint egyrésztől fékezi a szenvedélyeket, szárnyát szegi azok túlcsapongásának: úgy másrésztől megóv bennünket inség, csapás, méltatlan szenvedés és keserűség közepette az elcsüggedéstől, sorsunk jobbra fordulásának nemtelen, vétkes utakon is erőltetett eszközölésétől.

10. *Istenfélő, egyházas férfi, egyházmegyei gondnok felett.* A. i. 2. Kir. 23, 17. Néh. Miskolczy Károly egyh. m. gondnok felett mondott ezen beszéd azt fejtegeti: *menyiben tehetjük ezen koporsóról ama bizonyosságtételt, hogy Isten emberének koporsója?*

11. *Istenfélő férfi felett.* A. i. Zsolt. 112, 1. *Boldog a férfiú, a ki féli az Urat:* 1. családi életében, 2. munkássága, polgári élete körében, 3. halálában.

12. *Istenfélő, becsületes férfi felett.* A. i. Zsolt. 128, 4. *Az Ur áldását az istenfélő emberen e három részben mutatja fel:* 1. tisztességesen él kezeinek munkája után, 2. jó feleséggel s gyermekekkel boldogítva él, 3. megelégtettik az Ur házában javaival és meglátja háznépe békeségét.

13. *Munkás, de boldogulni nem tudott halott* felett. A. i. Pred. 2, 23—25. Vizsgálja 1. az alapigében foglalt keserü igazságot, 2. a vigasztalást, mely ennek keserüségét elveszi, vagy legalább megédesíti.

14. *Bármely halott* felett (husvét ünnepén). A. i. Csel. 2, 26. 27. Felosztás nélküli beszéd. Elmondja hogy e földön jut öröm vagy legalább reménység min denkinek s így csakugyan édes az élet és jó minékünk szemeinkkel nézni a napot. De más oldalról az is igaz, hogy többek a tövisek, mint a rózsák életünk fáján, s így nem esoda, hogy pihenés után vágyunk. De e pihenést az álmom nem adhatja meg; csak a halál az igazán megpihentető álmom. De mégis oly félelmes a sír, hogy talán gyötrődve és nyomorogva is jobb szeretnénk élni, mint örökre elaludni a halálban. De nem! a halál nem örök álmom, a sír nem örök semmivé lét ágya; a halál oly álmom, melyet egy jobb reggel fölébredése követ, a sír oly nyugalom ágya, melyről megújult életben, dicsőségben fogunk egy szebb reggelre felserkenni.

15. *Családapa* felett. A. i. Filip. 1, 23—24. Az apostol saját magáról mondott szavait egy hosszas betegség után szereteteitől válni készülő apa körülményeire alkalmazó felosztás nélküli beszéd.

16. *Vén férfi vagy nő* felett. A. i. Jób 5, 25—26. Az alapigében foglalt két áldást tárgyalja, annak eme két részében: 1., Meglátod, hogy a te magod megsza porodik és a te fiaid, mint a földön való fű. 2., Vén ségedben mégy be a te koporsódba, mint a learatott buza a csürbe vitetik az ő ideje korán.

17. *Középidéjű jó férj* felett. A. i. Zsolt. 88 : 10, 11, 14, 15, 16, 17, 19. Felmutatja a szorongatott nőt 1. haldokló férje ágyánál, 2. annak koporsójánál.

18. *Dániel keresztnevi halott* felett. A. i. Dániel 12 : 13. 1., Menj el a te határodig. 2., Elnyugoszol. 3., Állasz a te állapotodra a napoknak végén.

19. *Bármely éltebb koru halott* felett. A. i. Zsolt. 90 : 12. 1., Uram taníts meg minket, hogy tudhassuk napjainknak számát. 2., Hogy járhassunk bölcs szívvel.

20. *Jóteknő nő* felett. A. i. Péld. 31 : 29—30. Szól e két női erényről: 1. a serénységről. 2., A valóságosságról.

21. *Jó családanya* felett. A. i. Péld. 31 : 29—30. Ugyanazon alapigéről, az előbbi felosztás szerint elmélkedő beszéd.

22. *Jó nő, családanya* felett. A. i. Csel. 20 : 34—35. Szól a nőnem rendeltetésének 2 ágáról, a munkásságról és gyermeknevelésről.

23. *Fiatall, jó özvegnő* felett. A. i. 1. Kor. 13 : 13. A hitről, reményről és szeretetről szóló s ezeket az elhunytira alkalmazó alkalmazással is ellátott szép beszéd.

24. *Fiatall családanya* felett. Jerém. 49 : 11. 1., Hagyd el a te árváidat, én eltartom. 2., A te özvegyid én bennem vessék reménységöket. Alkalmazással is bíró beszéd.

25. *Életejében elhunyt (Sára keresztnevi) feleség* felett. A. i. 1. Móz. 23 : 2. 1., Meghala Sára. 2., Bemene Ábrahám, hogy siratná és kesergené Sárát.

26. *Második feleség* felett. A. i. Síralm. 1 : 12. 1., Próbáljuk megmérni az oly bánat mélységét, mely ő rajta esék. 2., Igyekezzünk árbocot, világító tornyot emelni az ily bánat mélységes tengerén.

27. *Viszálkodó házasságban élt asszony* felett. A. i. Ezs. 60 : 20. Alkalmazza a próféta szavait a családi életre s annak fogyatkozásaira s keserveire nézve azokban vigasztalást mutat fel.

28. *Fia által tartott idős özvegy asszony* felett. 1. Móz. 45 : 9—11. 1., Minő kötelesség vár a gyerme-

kekre a szülők iránt? 2., Mik azon indokok, melyek ezen kötelesség teljesítésére ösztönzik a gyermekeket?

29. *Özvegy családanya* felett. (Karácson ünnepe után.) A. i. Zsid. 2 : 13. Felmutatja 1. egy anya és a gyermekek közt élő viszonyt. 2., Egy anya és gyermekek egymástól való megválásának példányképét.

30. *Gyermekei körében boldogul élt özvegy anya* felett. A. i. Ján. 19 : 26. 27. Rajzát adja 1. a valódi édes anyának. 2., A gyermekeknek.

31. *Gyermektelen özvegy nő* felett. A. i. 1. Tim. 5 : 5. 1., Kik számíthatók a szent leczkében jellemzett özvegnők sorába? 2., Milyen jutalma van az ilyen özvegnők viseletének?

32. *Idős leány* felett. A. i. Jel. 21 : 9. Szól a hajadonról, mint ama székből ülő Bárány menyasszonyáról.

33. *Sokat szenvedett családanya* felett. A. i. Job. 19 : 8—10. Vizsgálja, van-e keresztyén alapja az alapigében foglalt panasznak és ha van, hol vet annak határt, hol mutat vigasztalást a közben ugyancsak a keresztyén vallás?

34. *Sulyos betegségben sokáig sinylett ifjú nő* felett. A. i. Zsolt. 102 : 12—13. 1., Az én napjaim hasonlatosok az elhanyagolt árnyékhoz és én, mint a fű megszáradtam. 2., Te pedig Uram mindörökké megmaradsz és a te emlékezeted nemzetségről nemzetségre.

35. *Gyermekszülés után meghalt nő* felett. A. i. Jób 6, 11. — 1., Mily sok szenvedésekkel kell az emberi gyöngye erőnek küzdeni. 2., hogy kell nézni s viselni a szenvedéseket?

36. *Gyilkos kézzel agyonütött ifjú ember* felett. A. i. 1. Móz. 4, 8. 10. 11. — Szól. 1., a gyilkosság bűnéről. 2., annak büntetéséről.

37. *Hirtelen meghalt* felett. A. i. 1. Sám. 20, 3. *Csak egy lépés köze az életnek és halálnak.* Vizsgálja 1., a szent leczkében foglalt szomorú, de egyszersmind megnyugtató igazságokat, 2., az abból folyó kötelességeket.

38. *Vak* felett. A. i. Zsolt. 38, 10. 11. Vizsgálja 1., a boldogultéhoz hasonló nyomorult sorsnak keserves voltát, 2., az Istenbe vetett bizodalomnak egyedül vigasztaló erejét az ily keserves sorsban.

A kötetet bezárja 8 különböző alkalomra való alkalmazás.

Ime ezeket foglalja magában azon 6 kötet, melyben Csiky Lajos néh. Révész Bálint irodalmi hagyatékának egy részét közkinccsé tette.

Természetesen, mint minden, úgy e hagyaték s annak szerzője is nem mindenki szemében egyforma, a mit mutat az is, hogy Révész Bálintnak Csiky Lajostól egybeállított élete, irodalmi működése és írói jellemrajza, — mely az által, hogy Révész Bálint összes tevékenységét felöleli, irodalmi műveit egybegyűjti s általában *Révész Bálintról* mint egész emberről, kimerítő ismeretést közöl, úgy Révész Bálintra, mint a megíróra tekintettel, Csiky részére feltétlen elismerésünket s köszönetünket érdemli, — egy közirodalmi vállalat hasábjain rövid, de nem egészen kifogástalan hangú ismertetésben részesült. Ha már Révész, a mi Révészünk több szót nem érdemelt, mit akar az ismertető ez odavetett megjegyzéssel: „Itt-ott a vonások túlon-tul megnagyobbítvák, de legyen ez is a mindeneket hívő és elfedező szeretetnek tulajdonítva,“ mely vonatkozásával szerzőt és kiadót egyszerre gúnyosan érinteni látszik? Látott-e ő valaha tökéletes embert, tökéletes emberi művel?

Bizony nem látott; de e mellett azt kell hinnünk, hogy Révész sem ismerte. Mert bármit mondjon ő, Révész korának legnagyobb imádságírója s imádkozója

volt; mint szónok, az elsők között állott s mint egyházi beszédirő sem szégyenelhetette meg magát azok között. Azzal a szeretettel pedig kár gúnyt űzni, mert az apostol szerint az igazságot is szeretetben kell követni (Eféz. 4, 15.) s ha szeretet nincsen bennünk, semmik vagyunk. (1. Kor. 13, 2)

Dávidházy János.

A gyermekek vallása.

Az országgyűlés képviselőházának közoktatásügyi bizottsága, melynek tárgyalásait már előbb ismertettük, öt tagú albizottságot küldött ki a gyermekek vallásáról szóló törvényjavaslat átdolgozása végett, a mely albizottságnak némi módosítással elfogadott javaslatát a kérdés fontosságánál fogva szó szerint közöljük a következőkben:

1. §. Különböző bevett, vagy törvényesen elismert vallásfelekezethez tartozó házások, házasságuk megkötésétől számított hat hó alatt, egyszersmindenkorra meg egyezhetnek arra nézve, hogy gyermekeik valamennyien az atya vagy az anyja vallását kövessék, illetőleg abban neveltessenek. Ha a házaselek egyike, avagy a házások mindketten egy bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezethez sem tartoznak, ebben az esetben is joguk van az előbbi bekezdésben megjelölt megegyezésre olyképpen, hogy közakarattal megjelölik azt a bevett vagy törvényesen elismert vallást, a mely valamennyi gyermekek vallása legyen. Ezen megegyezés polgári hatóság vagy kir. közjegyző előtt személyesen jelentendő ki és írásba foglalandó. A megegyezés alakításai, valamint annak anyakönyvi nyilvántartása körül követendő eljárást a vallás- és közoktatásügyi, illetőleg az igazságügyi és belügyminiszter rendeletileg szabályozza.

2. §. Az 1. §-ban körülírt megegyezés hiánya esetén a gyermekek szülők vallását nemők szerint követik, illetve abban neveltetnek, a mennyiben ezen vallás a bevettek vagy törvényesen elismertek közé tartozik. A bevett vagy törvényesen elismert vallások egyikéhez sem tartozó szülő jogosítva van megállapítani, hogy az ő nemebeli gyermekei a bevett vagy törvényesen elismert vallások melyikében nevelendők. Ha az illető szülő nem határoz, a másik szülő azonban valamely bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezethez tartozik, akkor az összes gyermekek ezen utóbbi szülő vallását követik, illetve abban neveltetnek. Ha egyik szülő sem tartozik egy bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezethez és egyik sem határoz a gyermekek mily bevett vagy törvényesen elismert vallásban leendő nevelése iránt, akkor e jog és kötelesség a gyámhatóságra száll át, mely a rokonok meghallgatásával határoz. A gyermekek mily vallásban leendő nevelésének a leírt módon való megállapítása legkésőbb azok tanköteles korának elértéig foganatosítandó.

3. §. Az 1. §. szerint létrejött megegyezés később csakis az esetben változtatható meg, ha különböző vallású felek közül valamelyik fél a másik házastárs vallására tér át, úgy, hogy a házasság egy vallásúak házasságává válik. Ez esetben a megegyezés ugyanazon alakítások mellett, de csupán oly irányban változtatható meg, hogy a születendő, valamint a 7-ik életévet még be nem töltött összes gyermekek most már valamennyien a szülők közös vallását kövessék és abban neveltessenek.

Ily esetekben a 7-dik életévet már túlhaladott, de az 1868: LIII. t.-cz. 2. §-ában megszabott életkort még el nem ért gyermekek is az idézett törvényzcikk 3—8.

§-aiban körülírt módon, az új megegyezés szerinti vallásra térhetnek át, de csakis a gyámhatóság beleegyezése mellett.

4. §. A 2. §. első bekezdésében foglalt szabály alól eltérésnek később csak akkor van helye, ha különböző vallású felek közti házasságról van szó és az egyik házastárs a másik házastárs vallására tér át, úgy, hogy a házasság egy vallásúak házasságává válik. Ezen esetekben a születendő, valamint a hetedik életévet még be nem töltött összes gyermekek a szülők közös vallását követik, illetőleg abban nevelendők.

Az áttérő szülő nemebeli 7-ik életévüket már túlhaladott, de az 1868: LIII. t.-cz. 2. §-ában megszabott életkort még el nem ért gyermekek is az idézett törvényzcikk 3—8-ik §-ában körülírt módon a szülők közös vallására térhetnek át, de csakis a gyámhatóság beleegyezése mellett.

5. §. Az oly házasság, melyben akár mind a két fél, akár csak az egyik fél a bevett vagy törvényesen elismert vallások egyikéhez sem tartozik: különböző vallású felek közti házasságnak tekintetik. Az ily felek között az 1. §. értelmében létrejött megegyezésből, illetőleg a 2. §. második és negyedik bekezdése szerint történt megállapítástól eltérésnek később a 3. és 4. §§-okban jelzett módon és terjedelemben csak akkor van helye, ha az egyik vagy mindkét házastársnak valamely bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezethez való belépése által a házasság egy vallásúak házasságává válik.

6. §. A törvénytelen gyermekek anyjak vallását követik, a mennyiben ezen vallás a bevezetett vagy törvényesen elismertek közé tartozik.

A bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezethez egyikéhez sem tartozó anya törvénytelen gyermekeire a 2. §. negyedik és ötödik bekezdésében foglalt szabályok nyerne alkalmazást.

Ha az anya más bevett vagy törvényesen elismert vallásra tér át vagy ilyenbe belép, akkor a 7-ik életévet még be nem töltött törvénytelen gyermekei új vallásába követik.

7. §. A jelen törvényben foglaltakkal ellenkező bármely szerződés, tétvény vagy rendelkezés érvénytelen és semmi esetben sem birhat joghatályal.

8. §. A jelen törvény életbeléptetése előtt kötött házasságokból született vagy születendő gyermekek vallásos nevelésére nézve azon törvény határozata marad érvényben, a mely az ily házasságok kötése idejében hatályban volt.

9. §. A jelen törvénytellel ellenkező mindennemű jogszabályok s jelesül az 1868: LIII. t.-cz. 12. és 14. §-ai hatályon kívül helyeztetnek.

10. §. A jelen törvény az általánosan kötelező polgári házasságot szabályozó törvényzcikkkel egyidejűleg lép életbe s végrehajtásával a vallás- és közoktatásügyi, igazságügyi és belügyminiszterek biztatnak meg.

KÜLÖNFÉLÉK.

— „Száz éves küzdelem a kassai református egyház megalakulásáért 1550—1650.“ Révész Kálmán kassai ev. ref. lelkész ily című jeles munkájáról jövő számunkban közlünk méltató tanulmányt *Balogh Ferencz* theol. akad. tanár tollából.

— *Joó István tanítóképző intézetünk igazgatójától*, a Hornyánszky Viktor budapesti könyvkereskedés kiadásában, következő című mű jelent meg: „Nevelés-

tan kézikönyve." Most egyelőre csak jelezzük e mintegy 16 nyomott ív terjedelmű, jeles mű megjelenését, s annak közlése mellett, hogy ára 3 frt, igérjük, hogy lapunkban legközelebb ismertetni fogjuk.

— **Az orsz. közoktatásügyi tanács** egy e célból kiküldött kebelbeli bizottság javaslata alapján a *tankönyvbírálat* sokat vitatott kérdésében, úgy látszik, a tankönyvbírálat és engedélyezés mellett foglal véglegesen is állást. A bizottság ugyanis azt a javaslatot terjesztette a tanács elé, hogy a tankönyvek bírálatát ezentul is fenn kell tartani, de annak teljesítését a tanácstól el kell venni s külön e célra alakítandó bizottságra kellene ruházni, hogy a tanácsnak több ideje maradjon a fontosabb közoktatási ügyek tárgyalására. *Fináczy Ernő* és *Verédi Károly* ezzel szemben külön véleményt terjesztettek be, melyben a tankönyvbírálat és engedélyezés eltörlését ajánlják. A tanács elnöksége s szakosztálya szintén a mostani bírálat fentartása mellett nyilatkozott, még pedig a *középiskolai szakosztályban 7 szavazattal 6 ellenében, a népiskolaiban 11 szavazattal 2 ellen mondatott ki a bírálat fentartása.* Így tehát, úgy látszik, hogy annyi sok panasz és kifogás dacára is fenmarad a régi rendszer.

— **Mit tart a szabadelvű katolikusok felől** az ultramontán felfogás? Ezt érdekesen magyarázza meg a *Religio*, a melyet egy tudós egyetemi tanár szerkeszt. „*Szabadelvű katolikusok* — úgy mond — annyi, mint fából vaskarikák. Katolikusnak lenni annyit jelent, mint mindazt, a mit az Isten kinyilatkoztatott s az egyház, élén a pápával tanít, egészen (απὸ ὅλων) elfogadni. Szabadelvűnek lenni vallásban annyi, mint nem mindent, a mit az egyház tanít, elfogadni s nem egészen, vagyis nem úgy, mint a pápa és a püspökök a papokkal tanítják, hanem úgy, a hogy valakinek szabad önkénye szerint tetszik. Azok a „szabadelvű katolikus“ urak tehát jól tennék, ha a katolikus nevet szomorú szereplésök címéből kihagyják, mert ők azt meg nem érdemlik; s ha konokul megmaradnak a pápa és a püspökök tanításával ellenkező állításaik és eljárásuk mellett, a Magyar Állam ijesztése nélkül is ipso facto anathema alá esnek.“ Valóban szerencse, hogy ezek a tiszteletreméltó szabadelvű katolikusok nem félnek az anathémától, mert különben a püspök uraknak s a „szent“ atyának mindenféle emberi haladást sikerült volna megakadályozni.

— **Az egyetemek szervezetéről** a napokban elhalt dr. *Billroth* világhírű bécsi egyetemi orvos-tanár a pozsonyi főorvoshoz intézett levelében érdekes nyilatkozatot tett. Azt állítja többek közt, hogy „*a régi Universitas literarum a négy fakultásával immár történeti fantom.* Kartárs úr — kérde — vajjon törődött-e ön mint orvosnövendék, a többi fakultások előadásaival? Ideje volna eltérni a négy fakultásos egyetem régi formájától és a három karral bíró egyetemektől (Zágráb, Csernovitz, Lemberg) is eltérőleg, végre oly egyetemet alapítani, *a melynek csupán természettudományi és orvosi fakultásai lennének.*“ Ha ez utóbbiakat az állam létesítené Debreczenben, a többi (theologiai, jogi, bölcsészeti, nyelv- és széptudományi fakultásokat) magunk is képesek lennénk felállítani a meglévő alapokból és a város nagyobb mérvű, de nem megbirhatatlan áldozatával. Sőt ez utóbb említett fakultásokat minden áron létesítenünk kell most már, ha a nagy zaj után országos nevelés tárgyaivá lenni nem akarunk.

— **Lelkészwálasztás.** A saápi ev. ref. egyház f. hó 21-ikén egyhangúlag, közfelkiáltással Mészáros Lajos karczagi segédlelkészt, főiskolánknak csak nemrég

kiválóan derék s jeles készütségű növendékét választotta meg lelkipásztorául. Mind az egyházat, mind az ifjú lelkipásztort igaz örömmel üdvözljük!

— **Hajdu-Sámsonból**, a debreczeni egyházmegyében fekvő ezen egyházközségünkben öröndetes, buzgó egyháziasságról tanúskodó híreket veszünk. Nevezetesen egyszerű polgárok, u. m. D. Varga Ferencz orgonára 1000 frtot, Goda Sándor a templomkerítésre szintén 1000 frtot, Kis Sándor, Debreczenben takarékpénztári eljáró pedig, szülőfaluja iránti szeretetből, a templom általános restaurálására 10 frtot adományoztak. Kell-e ennél ékebben szóló bizonyíték arra, hogy a hit világa fennen lángol ma is, hála Istennek, még sok hitrokunk kebelében? — Ugyanott márczius 15-én táncmulatsággal egybekötött felolvasó-estélyt rendeztek az olvasó-egyletben. Felolvasást tartott a Debreczenben felállítandó egyetem javára Csiky Lajos tanártársunk, kihez is, mint tiszta jövedelmet, 38 frtot küldtek be, a mely összeggel ő, természetesen, illető helyen beszámolt.

— **Halálozás.** Részvétellel közöljük Jóó József szatmári rendőr-tisztviselőnek, Jóó István tanítóképezdei igazgató tanártársunk testvérbátyjának f. hó 21-ik napján, életének 64-ik évében bekövetkezett elhunytát. A boldogult épen a jogi tanfolyam első évét végezte be Máramaros-Szigeten akkor, midőn a szabadságharc a haza tette kész fiatalságával együtt fegyverre szólította őt is és mint honvéd, lankadatlan lelkesedéssel végig küzdötte azt egész a világosi fegyvervetélig. Mint pontos, szorgalmatos hivatalnok, mint az egyházi és városi közügyekért lelkesedő polgár minden jök becsülését méltán kiérdemelte; mint ember, páratlan eredetiségével, derült kedélyével, kiapadhatlan humorával környezetét magával ragadta. Bánatos özvegy, 2 szerető gyermek, 2 jó testvér, kiterjedt rokonság és baráti kör gyászolja munkás és derült életének megszüntét.

TARTALOM-JEGYZÉK: Kossuth Lajos. B. L. — Békesség nekünk! Dicsőfi József. — Tárcza: A párisi pedagógiai muzeumról. Dr. Varga Bálint. — Az egyetemes lelkeszi gyámi tizetre vonatkozó statisztikai adatok. Zsigmond Sándor. — A házassági törvényjavaslat sorsa a képviselőházban Aurifaber. — Alkalmi beszéd. Sinka Sándor. — Tanügy: Szemináriumok. — Közéletünk: Tudósítás a tiszántúli ev. ref. egyházkerület bizottsági üléséről. — Könyvismeretés. Dávidházy János. — A gyermekek vallása. — Különfélék. — Hirdetés.

Felelős szerkesztők és laptulajdonosok:

Dr. ERDŐS JÓZSEF és Dr. BACZONI LAJOS.

Pályázat

segéd-lelkészi állomásra.

B.-Diószegre nagytt. Kassay Ignác úr mellé segéd-lelkész kerestetik. Fizetés: teljes ellátás és évi 120 forint.

Elfoglaltatása nagyon kevés, főként a templomi szolgálatot fogja megosztani alulírt rendes lelkésszel; e mellett az önképzésre bő alkalma és ideje marad. — Megkeresések alulirothoz intézendők.

B.-Diószeg, 1894. márcz. 21.

Papp Gusztáv,

ref. lelkész.